

JERUSALEM מכון ירושלים  
INSTITUTE למחקרי מדיניות  
FOR POLICY معهد القدس  
RESEARCH لبحث السياسات



מבט חדש על מזרח ירושלים:  
תעסוקה, השכלה והשכונות שמחוץ לגדר  
ממצאי סקר 2022-2023  
נטע חדד, יאיר אסף-שפירא



# מבט חדש על מזרח ירושלים: תעסוקה, השכלה והשכונות שמחוץ לגדר

ממצאי סקר 2022-2023

נטע חדד, יאיר אסף־שפירא

ירושלים, 2023

הוצאת הפרסום לאור התאפשרה הודות לתמיכה של שותפינו:



מכון ירושלים למחקר מדינות | פרסום מספר 608

## מבט חדש על מזרח ירושלים: תעסוקה, השכלה והשכונות שמחוץ לגדר

**ממצאי סקר 2022-2023**

נטע חדד, יאיר אסף־שפירא

עימוד: אסתי ביהם

אינפוגרפיקה ועיצוב כריכה: סטודיו אירה גימבורג

תמונת השער: רחוב סולטן סולימאן, צילום: שאטרסטוק

לציטוט (APA):

חדד, נ' ואסף־שפירא, י' (2023). **מבט חדש על מזרח ירושלים: תעסוקה, השכלה והשכונות שמחוץ לגדר.**

**ממצאי סקר 2022-2023.** מכון ירושלים למחקר מדינות.

© 2023, מכון ירושלים למחקר מדינות

בית חי אלישר

רח' רד"ק 20, ירושלים 9218604

[www.jerusalemstitute.org.il](http://www.jerusalemstitute.org.il)

[info@jerusalemstitute.org.il](mailto:info@jerusalemstitute.org.il)

# תוכן העניינים

8	תקציר .....
11	מבוא .....
13	מתודולוגיה .....
14	חלק ראשון: תושבי השכונות שמחוץ לגדר .....
15	1. אפיון האוכלוסייה .....
15	רמת השכלה .....
16	המצב הכלכלי של משק הבית .....
17	שיעור המועסקים .....
18	תחומי העיסוק .....
22	2. תדירות חציית הגדר .....
23	תדירות חציית הגדר ותעסוקה .....
25	תדירות חציית הגדר בקרב גברים ובקרב נשים .....
28	חלק שני: מבט חדש על תעסוקה והשכלה במזרח ירושלים .....
28	1. אזור העבודה ושימוש בעברית בעבודה .....
28	אזור העבודה .....
31	השפה שבה מדברים במקום העבודה .....
33	2. מאפייני ההשכלה .....
33	מוסד הלימודים של בעלי השכלה גבוהה .....
35	סיכום .....
37	ביבליוגרפיה .....

38	.....	<b>נספחים</b>
38	.....	נספח א': מספר המשיבים ושיעור ההשבה לפי שכונות
39	.....	נספח ב': המשקלות
41	.....	נספח ג': השוואה בין התפלגות רמת ההשכלה במדגם ועל פי סקר כוח אדם 2021
43	.....	נספח ד': השוואה בין שיעור התעסוקה במדגם ועל פי סקר כוח אדם 2022
44	.....	נספח ה': אפיון המדגם של בעלי תעודת זהות ישראלית
47	.....	נספח ו': שאלון הסקר

# מאפייני האוכלוסייה המתגוררת בשכונות שמחוץ לגדר

הנתונים מתייחסים לכלל האוכלוסייה המתגוררת בשכונות שמחוץ לגדר

## רמת השכלה

**17%** מהגברים ומהנשים המתגוררים בשכונות שמחוץ לגדר הם בעלי השכלה אקדמית.



## שיעורי תעסוקה

**91%** מהגברים בגילי העבודה העיקרים מועסקים, בהשוואה ל-**24%** מהנשים באותם גילים.



## תחומי העיסוק (בקרוב המועסקים)

- **כשליש** מהגברים עוסקים במקצועות 'צווארון כחול' ורק **כעשירית** עוסקים במקצועות הדורשים השכלה על-תיכונית ובתפקידי אדמיניסטרציה ומנהל.
- **חלק ניכר** מהנשים (44%) עוסקות במקצועות הדורשים השכלה על-תיכונית ובתפקידי אדמיניסטרציה ומנהל.



## מצב כלכלי

**76%** מבני 18-64 שמתגוררים בשכונות שמחוץ לגדר מעידים כי ההכנסה של משק הבית מספיקה לכיסוי ההוצאות.



# תדירות חציית גדר ההפרדה

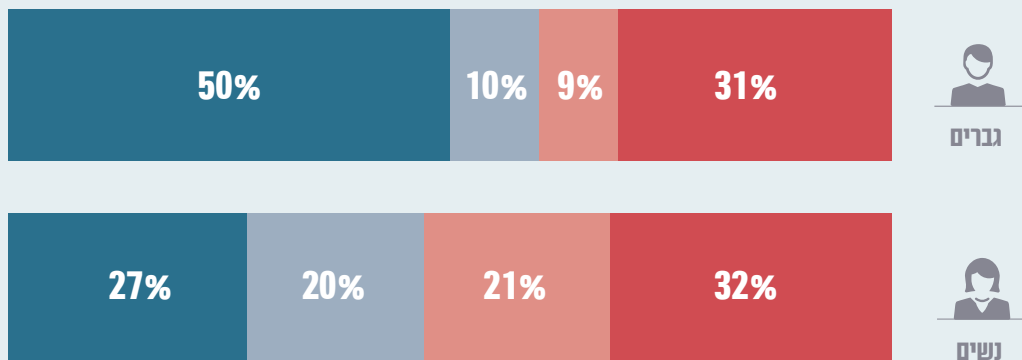
הנתונים מתייחסים לבעלי תעודת זהות ישראלית שמתגוררים בשכונות שמחוץ לגדר

**38%**

מתושבי השכונות שמחוץ לגדר  
חוצים את הגדר באופן יום-יומי  
גברים נוטים לחצות את הגדר באופן  
יום-יומי יותר מנשים

**כ-30%**

מתושבי השכונות שמחוץ לגדר  
אינם חוצים את הגדר כלל  
גם בקרב גברים וגם בקרב נשים



באופן יום-יומי (כל יום או כמה פעמים בשבוע)

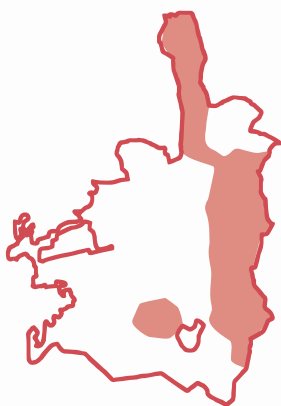
כמה פעמים בחודש

פעם בחודש או פחות

לא חוצים כלל

# אזור העבודה ושימוש בעברית בעבודה

הנתונים מתייחסים לגברים ונשים מועסקים בעלי תעודת זהות ישראלית מכלל השכונות הערביות במזרח ירושלים



**81%**

מהנשים המועסקות

**67%-1**

מהגברים המועסקים

**עובדים בשכונות הערביות  
במזרח ירושלים**

(כאזור עבודה עיקרי או משני)

**21%**

מהנשים המועסקות

**53%-1**

מהגברים המועסקים

**משתמשים בעברית בעבודה**





## תקציר

מסמך זה מסכם את הממצאים שעלו מסקר מקיף שערכו חוקרי מכון ירושלים למחקרי מדיניות במטרה להרחיב ולשפר את הנתונים הסטטיסטיים שמהם ניתן ללמוד על אודות המצב במזרח העיר. הסקר התמקד בשני היבטים מרכזיים שעבורם יש מחסור ניכר בנתונים: (1) תמונת מצב של האוכלוסייה הערבית המתגוררת בשכונות חוץ־גדר; (2) נושאים מיוחדים שרלוונטיים למדיניות במזרח ירושלים אך אין נתונים על אודותיהם בסקרי הלמ"ס או במקורות מידע מנהליים.

אוכלוסיית המחקר כללה גברים ונשים בגיל 18-64 מכלל השכונות הערביות במזרח ירושלים. על מנת להתמקד באוכלוסייה המתגוררת בשכונות שמחוץ לגדר, נערכה דגימת יתר בשכונות אלו.

החלק הראשון של המסמך מתמקד באוכלוסייה שמתגוררת בשכונות שמחוץ לגדר. תחילה מוצגים נתונים על מאפייני האוכלוסייה שמתגוררת בשכונות אלו ולאחר מכן מוצגים נתונים הנוגעים לתדירות שבה תושבי השכונות חוצים את הגדר. בחלק השני של המסמך מוצגים ממצאים הנוגעים לתחומי התעסוקה וההשכלה במזרח ירושלים כולה.

## ממצאים מרכזיים

### מאפייני האוכלוסייה בשכונות שמחוץ לגדר<sup>1</sup>

- ◀ שיעור התעסוקה של גברים בשכונות שמחוץ לגדר גבוה מאוד, ועומד על 91% בגילי העבודה העיקריים. שיעור הנשים המועסקות נמוך מאוד – 24% בגילי העבודה העיקריים. מגמה זו דומה לתמונת המצב בכלל מזרח ירושלים.
- ◀ מהסקר עולה שחלק ניכר (36%) מהגברים מהשכונות שמחוץ לגדר עובדים במקצועות צווארון כחול, ורק מיעוטם (11%) עוסקים במקצועות הדורשים השכלה על־תיכונית ובתפקידי אדמיניסטרציה ומנהל. לעומת זאת, בקרב הנשים חלק ניכר מהמועסקות

<sup>1</sup> הניתוח כולל את אלו שאין להם תעודת זהות ישראלית.

44%) עוסקות במקצועות הדורשים השכלה על-תיכונית ובתפקידי אדמיניסטרציה ומנהל.

◀ על פי דיווחיהם של בני 18-64, רובם (76%) מתגוררים במשקי בית שבהם ההכנסה מספיקה לכיסוי ההוצאות. כ-20% דיווחו על קשיים בכיסוי ההוצאות הדרושות וכ-3% דיווחו שהכנסת משק הבית אינה מספיקה כלל לכיסוי ההוצאות הדרושות.

## תדירות חציית גדר ההפרדה

◀ חלק ניכר מהתושבים שמתגוררים בשכונות שמחוץ לגדר חוצים אותה באופן יום-יומי. כמעט 40% מהמשיבים העידו שהם חוצים את הגדר מדי יום או כמה פעמים בשבוע. גברים נוטים לחצות את הגדר באופן יום-יומי יותר מנשים (50% לעומת 27%, בהתאמה).

◀ לצד זאת, כ-30% מהתושבים שמתגוררים בשכונות שמחוץ לגדר העידו שאינם נוהגים לחצות את הגדר כלל.

◀ כמחצית (49%) מהמועסקים חוצים את הגדר באופן יום-יומי, לעומת רבע (26%) ממי שאינם מועסקים. עם זאת גם בקרב מועסקים וגם בקרב מי שאינם מועסקים, השיעור של אלו שאינם חוצים את הגדר כלל דומה (31%-32%).

◀ בקרב מועסקים שמתגוררים בשכונות שמחוץ לגדר, אזור העבודה הנפוץ ביותר הוא שכונות מזרח ירושלים (60% מהמועסקים), אך לצד זאת חלק ניכר מהמועסקים עובדים במערב העיר ובאזורים ישראליים (28% מהמועסקים). בקרב נשים מועסקות, שיעור העובדות במערב העיר ובאזורים ישראליים נמוך משמעותית מזה שבקרב הגברים.

## מבט חדש על תעסוקה והשכלה בכלל שכונות מזרח ירושלים

◀ אזור העבודה הנפוץ ביותר בקרב כלל המועסקים הוא שכונות מזרח ירושלים, הן בקרב גברים (67% מהמועסקים) והן בקרב נשים (81% מהמועסקות).

◀ בקרב מועסקים ללא השכלה אקדמית, ישנם הבדלים ניכרים בין גברים לנשים: גברים נוטים לעבוד במערב העיר ובאזורים ישראליים יותר מנשים, ונשים נוטות לעבוד בשכונות מזרח ירושלים יותר מגברים (83% לעומת 65% בהתאמה).

◀ כמחצית (53%) מהגברים המועסקים משתמשים בשפה העברית בעבודה, ואילו רק כחמישית (21%) מהנשים המועסקות משתמשות בעברית בעבודה.

- ◀ נראה כי ההשתלבות של תושבי מזרח ירושלים בשוק העבודה הישראלי מתבטאת בצורות שונות. רוב (69%) הגברים המועסקים שעובדים במערב העיר ובאזורים ישראליים משתמשים בעברית בעבודה, אך שיעור משמעותי (31%) אינם משתמשים בעברית בעבודה. לעומת זאת, חלק ניכר (43%) מהגברים המועסקים שאינם עובדים במערב העיר ובאזורים ישראליים – אלא רק במזרח ירושלים או ברשות הפלסטינית – ציינו כי הם משתמשים בעברית בעבודה.
- ◀ בקרב בעלי השכלה אקדמית, 60% מהגברים למדו במוסדות פלסטיניים ו-30% למדו במוסדות ישראליים. לעומתם, בקרב הנשים 86% מבעלות השכלה האקדמית למדו במוסדות פלסטיניים.

האוכלוסייה הערבית במזרח ירושלים חיה במציאות ייחודית מבחינות רבות. מבחינה משפטית, לערביי מזרח ירושלים יש מעמד של תושבות קבע, אך הם אינם אזרחי ישראל, ועל כן אינם נושאים דרכון ישראלי, אינם זכאים להצביע בבחירות לכנסת, וניתן לשלול את מעמדם כתושבים אם יעברו להתגורר מחוץ לגבולות ישראל (רמון, 2019). כמו כן, רוב מוסדות החינוך הערבי בירושלים אינם מלמדים לפי תוכנית הלימודים הישראלית וברובם לא מתקיים פיקוח או תקצוב מלא מצד משרד החינוך הישראלי או עיריית ירושלים (רמון ואנסארי, 2023). בנוסף, חלק ניכר מאוכלוסיית מזרח העיר מתגוררת ב'שכונות חוץ-גדר'<sup>2</sup> – מספר שכונות גדולות הנמצאות בשני אזורים בתוך תחום השיפוט המוניציפלי של ירושלים, אך בצד הפלסטיני של גדר ההפרדה. למצב זה יש השפעות שליליות רבות על תנאי המחיה של האוכלוסייה בשכונות אלה ועל השירותים הניתנים לה (זגייר וארליך, 2023).

לצורך גיבוש מדיניות עבור מזרח ירושלים ולצורך מעקב אחר המגמות לאורך זמן, יש צורך בנתונים סטטיסטיים אמינים ומקיפים. בשל מציאות החיים הייחודית של האוכלוסייה הערבית במזרח ירושלים, ובשל התנאים הייחודיים במזרח העיר המקשים על איסוף נתונים סטטיסטיים, ישנם נושאים שאין די נתונים סטטיסטיים מספקים ואמינים על אודותיהם. מחקר זה שם לו למטרה להרחיב ולשפר את הנתונים הסטטיסטיים שמהם ניתן ללמוד על המצב במזרח העיר. לשם כך נערך סקר שהתמקד בשני היבטים מרכזיים שעבורם יש מחסור ניכר בנתונים: (1) תמונת מצב של האוכלוסייה הערבית המתגוררת בשכונות חוץ-גדר; (2) נושאים מיוחדים שרלוונטיים למדיניות במזרח ירושלים אך אין נתונים על אודותיהם בסקרי הלמ"ס או במקורות מידע מנהליים.

הסקר התמקד בתחומי התעסוקה וההשכלה וכלל שאלות שנוגעות לסוגיות ייחודיות במזרח ירושלים. כדי לבחון בנפרד את האוכלוסייה הגרה בשכונות חוץ-גדר, דבר שלא התאפשר עד כה, נערכה דגימת יתר בשכונות אלה.<sup>3</sup>

<sup>2</sup> במסמך נשתמש לעיתים במונח 'שכונות חוץ-גדר' ולעיתים במונח 'השכונות שמחוץ לגדר'.  
<sup>3</sup> ראו פירוט בפרק המתודולוגיה.

החלק הראשון של המסמך יעסוק באוכלוסייה הגרה בשני האזורים הגדולים שמחוץ לגדר ההפרדה: אזור מחנה הפליטים שועפאט (ממזרח לשכונת שועפאט ומדרום לפסגת זאב), אשר בנוסף למחנה הפליטים כולל גם את השכונות ראס ח'מיס, ראס שחאדה, ודחיית א-סלאם; וכפר עקב (מצפון לאזור התעשייה עטרות). לאור המחסור בנתונים על המצב בשכונות אלה, הפרק יפתח באפיון האוכלוסייה שמתגוררת בשכונות, ולאחר מכן יוצגו נתונים הנוגעים לתדירות שבה תושבי השכונות שמחוץ לגדר חוצים את הגדר.

החלק השני יתייחס לכלל התושבים במזרח ירושלים ויציג נתונים הנוגעים לאזורי העבודה של העובדים ולשפה שבה הם משתמשים בעבודה, וכן נתונים באשר למוסדות הלימוד שבהם למדו בעלי השכלה אקדמית ממזרח ירושלים. ממצאים אלה מלמדים על מאפייני התעסוקה של עובדים ממזרח ירושלים ועל הקשרים המתקיימים בשוק העבודה בין מזרח העיר למערבה.

סקר זה מצטרף לסקרים קודמים שנערכו במזרח ירושלים ולנתונים רשמיים על אוכלוסייה זו. הנתונים נאספים על ידי גופים שונים, ביניהם מכון ירושלים למחקרי מדיניות, עיריית ירושלים, צוות תכנית אב לתחבורה והלשכה המרכזית לסטטיסטיקה. אנו מאמינים שהרחבת מאגרי הנתונים על מזרח ירושלים תאפשר עיצוב מדיניות טובה יותר עבור תושבי מזרח ירושלים ועבור העיר כולה.

המחקר נערך בשיתוף משרד ירושלים ומסורת ישראל. ברצוננו להודות לכל חוקרי המכון שסייעו לנו בשלבים השונים של פיתוח הסקר וניתוח הממצאים, ובעיקרי לדגנית לוי, אימאן אנסארי, מליחה זגייר, ד"ר אמנון רמון, ד"ר שרית בן שמחון-פלאג ולשותפנו לצוות עומר יניב. תודה לד"ר חליל שקאקי ממכון הסקרים PCPSR על הארת סוגיות מתודולוגיות וטכניות משמעותיות, ותודה לשירה נחמני על העריכה הרגישה והמדייקת של המסמך.

בשלבי ההגהה האחרונים של מסמך זה, פרצה מלחמה קשה. בעודנו עורכים את הטקסט, נשמעו אזעקות ברחבי הארץ, ובתוך זה בירושלים. אנו תקווה כי החיים המשותפים בעיר, אשר גם מסמך זה נוגע באחד ההיבטים שלהם, לא ייפגעו.

הסקר נערך בין החודשים נובמבר 2022 לינואר 2023. הסקירה התבצעה בראיונות פנים אל פנים על ידי סוקרים של מכון הסקרים PCPSR בראשות ד"ר חליל שקאקי. אוכלוסיית המחקר כללה גברים ונשים בגיל 18-64 מכלל השכונות הערביות במזרח ירושלים.

המדגם כלל 584 משיבים משכונות מזרח ירושלים שנמצאות בצד הישראלי של גדר ההפרדה (להלן: השכונות שבתוך הגדר) ו-418 משיבים מהשכונות שמחוץ לגדר.<sup>4</sup>

על מנת לאפשר ניתוח נפרד של האוכלוסייה בשכונות שמחוץ לגדר נערכה דגימת יתר בשכונות אלו (כך שחלקם של תושבי השכונות שמחוץ לגדר במדגם גבוה מחלקם היחסי באוכלוסייה). בכל הניתוחים המוצגים בדוח נעשה שימוש במשקלות המתאימים את משקלם היחסי של המשיבים מהשכונות השונות לחלק היחסי של תושבי השכונות מתוך כלל תושבי מזרח העיר.<sup>5</sup>

שיעור ההשבה בכלל המדגם עמד על 45%. בשכונות שמחוץ לגדר שיעור ההשבה היה גבוה יחסית ועמד על 67%, ובשכונות שבתוך הגדר הוא היה נמוך ועמד על 36%.<sup>6</sup> שיעור ההשבה בשכונות שבתוך הגדר מעורר חשש בנוגע למידה שבה המדגם בשכונות אלה מייצג את האוכלוסייה שמתגוררת בהן, ולכן נמנענו מלהציג במסמך נתונים המתייחסים בנפרד לתושבי השכונות שבתוך הגדר.

התפלגות רמת ההשכלה של המשיבים במדגם שונה מהתפלגות רמת ההשכלה של האוכלוסייה הערבית בירושלים על פי סקר כוח אדם של הלמ"ס.<sup>7</sup> הבדלים אלה מעלים חשש לדגימת חסר של נשים בעלות השכלה אקדמית ולדגימת יתר של משיבים בעלי השכלה נמוכה. דגימת חסר מסוג זה עשויה להשפיע על ממצאים שונים הנוגעים לתחומי התעסוקה וההשכלה, ויש להתחשב בכך בעת הסקת המסקנות מהממצאים המוצגים במסמך זה.

<sup>4</sup> פירוט של מספר המשיבים לפי שכונת המגורים מופיע בנספח א'.

<sup>5</sup> הסבר מפורט על המשקלות מופיע בנספח ב'.

<sup>6</sup> פירוט של שיעור ההשבה לפי שכונות מופיע בנספח א'.

<sup>7</sup> סקר כוח אדם הוא סקר רחב ואמין, היכול לשמש מקור להשוואה לבדיקה של סקרים אחרים. התפלגות רמת ההשכלה של המשיבים במדגם והשוואה בינה לבין הממצאים מסקר כוח אדם של הלשכה המרכזית לסטטיסטיקה מוצגות בנספח ג'.

## חלק ראשון: תושבי השכונות שמחוץ לגדר

הקמת גדר ההפרדה מסביב לירושלים בין השנים 2005-2007 יצרה אזורים המצויים בתוך התחום המוניציפלי של ירושלים אך בצד הפלסטיני של הגדר, כך שהם מופרדים מיתר השכונות הערביות במזרח העיר. פרק זה יתמקד בשתי השכונות הגדולות שנמצאות באזורים אלה: כפר עקב; ומחנה הפליטים שועפאט והשכונות שסביבו (להלן: השכונות שמחוץ לגדר).

בשל צמצום אכיפת החוק ופעילות הגורמים הישראליים באזורים אלה, לצד היצע הדיור המוגבל במזרח ירושלים ומדיניות 'מרכז החיים' (מדיניות שלפיה מעמד התושבות עלול להישלל מתושבי מזרח ירושלים שמרכז החיים שלהם אינו נמצא בתוך גבולות ישראל) – התפתחה בשכונות אלה בנייה בלתי פורמלית מואצת והיקף האוכלוסייה המתגוררת בשכונות גדל בקצב מהיר במיוחד (זגייר וארליך, 2023).

על פי נתוני הלמ"ס, בסוף שנת 2021, 22% מתושבי מזרח ירושלים חיו בשכונות שמחוץ לגדר. עם זאת, הנתונים הרשמיים מהווים ככל הנראה הערכת חסר של גודל האוכלוסייה שמתגוררת בפועל בשכונות אלו. ראשית, קרוב לוודאי שחלק מהתושבים שמחזיקים בתעודת זהות ישראלית ומתגוררים בשכונות שמחוץ לגדר היגרו אליהן מבלי שעדכנו את כתובתם במרשם האוכלוסין (אסמר, 2018; נתשה, 2019). על פי הערכת מכון ירושלים למחקרי מדיניות, בשנת 2016 כרבע מתושבי מזרח ירושלים (בעלי תעודת זהות ישראלית) התגוררו בשכונות חוץ-גדר (אסמר, 2018).

שנית, בשכונות שמחוץ לגדר מתגוררת גם אוכלוסייה גדולה שאינה מחזיקה בתעודת זהות ישראלית, ולכן אינה נכללת בנתוני הלמ"ס. על פי הערכה של החברה לפיתוח מזרח ירושלים משנת 2018 (המבוססת על נתוני משרד הפנים), כ-34% מהמשפחות הרשומות במרשם האוכלוסין בשכונות שמחוץ לגדר הן משפחות שבהן אחד מבני הזוג היה בעל תעודת זהות ישראלית והשני היה תושב הרשות הפלסטינית (ל"מ, 2018).

כדי להרחיב את היקף הנתונים הסטטיסטיים הנוגעים לאוכלוסייה המתגוררת בשכונות שמחוץ לגדר, הדגימה בסקר תוכננה בצורה שתאפשר לנתח את נתוני השכונות שמחוץ לגדר בנפרד מנתוני יתר שכונות מזרח ירושלים.

בחלק הראשון של הפרק יוצג ניתוח של מאפייני האוכלוסייה שמתגוררת בשכונות שמחוץ לגדר (כולל את אלו שאין להם תעודת זהות ישראלית). בחלק השני יוצגו נתונים על הקשרים שמקיימים בעלי תעודת זהות ישראלית שמתגוררים בשכונות הללו עם יתר השכונות הערביות במזרח ירושלים ועם מערב העיר.

## 1. אפיון האוכלוסייה

בחלק זה יוצגו נתונים על מאפייני האוכלוסייה שמתגוררת בשכונות שמחוץ לגדר. תחילה יוצגו נתונים על רמת ההשכלה ועל המצב הכלכלי של משקי הבית, ולאחר מכן יוצגו נתונים על שיעור המועסקים ועל תחומי העיסוק.

פרק זה כולל אפיון של כלל המשיבים מהשכונות שמחוץ לגדר – בעלי תעודת זהות ישראלית ואלו שאינם בעלי תעודה ישראלית. במקרים שבהם תמונת המצב של בעלי תעודת זהות ישראלית שונה מהתמונה בקרב כלל האוכלוסייה – יוצג בנפרד אפיון של בעלי תעודת זהות ישראלית.

### רמת השכלה

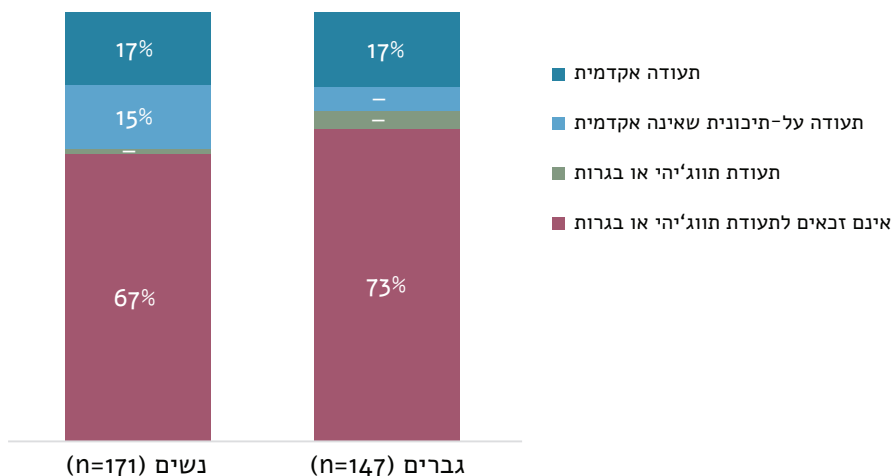
מהסקר עולה כי רוב תושבי השכונות שמחוץ לגדר בגילי העבודה העיקריים (25-64) הם בעלי השכלה נמוכה – ללא תעודת תווג'יהי או תעודת בגרות (73% מהגברים ו-67% מהנשים), ורק כ-17% מהתושבים הללו (גברים ונשים כאחד) הם בעלי השכלה אקדמית (תרשים 1). עם זאת, בשל החשש ששיעורי ההשבה של נשים בעלות השכלה גבוהה היו נמוכים יותר מאלו של נשים משכילות פחות, ייתכן שרמת ההשכלה בפועל גבוהה יותר.<sup>8</sup>

כאשר בוחנים את רמת ההשכלה של בעלי תעודת זהות ישראלית בלבד מתקבלת תמונה דומה.

<sup>8</sup> ראו פירוט בנספח ג'.



### תרשים 1: התעודה הגבוהה ביותר בקרב בני 25-64 המתגוררים בשכונות שמחוץ לגדר, לפי מגדר



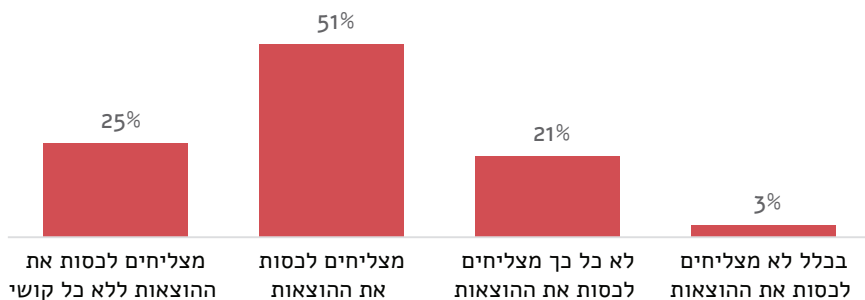
\* אומדנים שמבוססים על פחות מ-10 מקרים סומנו במקף.

### המצב הכלכלי של משק הבית

בתרשים 2 מוצג פילוח של המצב הכלכלי של משקי הבית שבהם חיים בני 18-64 בשכונות שמחוץ לגדר. מהנתונים עולה שכרבע מהתושבים בגילים אלה חיים במשקי בית שבהם ההכנסה מספיקה לכיסוי ההוצאות הנחוצות בקלות, ועוד כמחצית חיים במשקי בית שבהם ההכנסה מספיקה לכיסוי ההוצאות הנחוצות (אך לא בקלות). 21% לא כל כך מצליחים לכסות את ההוצאות הדרושות, וכ-3% דיווחו שהכנסת משק הבית אינה מספיקה כלל לכיסוי ההוצאות הדרושות.

כאשר בוחנים את המצב הכלכלי של משקי הבית של בעלי תעודת זהות ישראלית בלבד מתקבלת תמונה דומה מאוד.

**תרשים 2: המצב הכלכלי של בני 18-64 בשכונות שמחוץ לגדר, על פי הכנסת משק הבית (n=418)<sup>9</sup>**



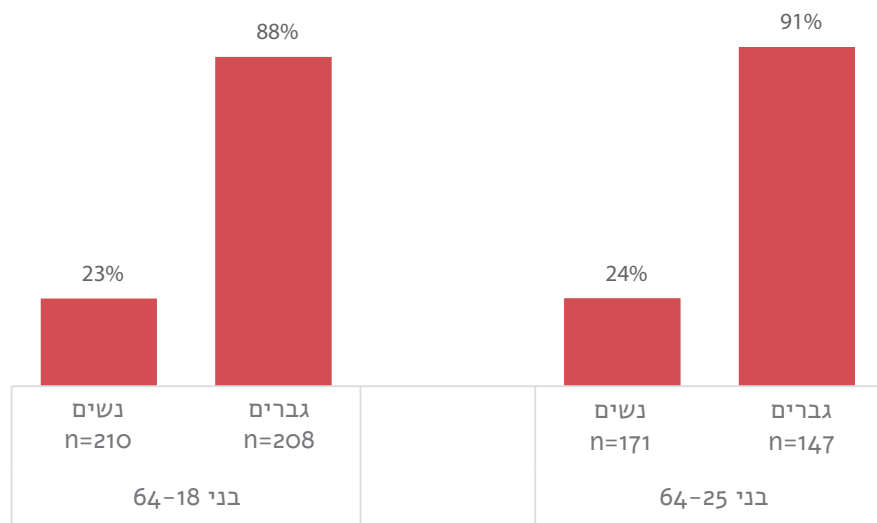
### שיעור המועסקים

בדומה למצב בכלל מזרח ירושלים,<sup>10</sup> גם בקרב תושבי השכונות שמחוץ לגדר שיעור המועסקים גבוה בקרב הגברים ונמוך בקרב הנשים: 91% מהגברים בגילי העבודה העיקריים (25-64) מועסקים, לעומת 24% מהנשים בגילים אלו.

כאשר בוחנים את שיעור המועסקים בקרב בעלי תעודת זהות ישראלית, מתקבלת תמונה דומה. בקרב בעלי תעודת זהות ישראלית בגילי העבודה העיקריים (25-64), שיעור המועסקים עומד על 87% בקרב הגברים ו-22% בקרב הנשים. בגילי 18-64, שיעורי המועסקים עומד על 84% בקרב הגברים ו-21% בקרב הנשים.

<sup>9</sup> נוסח השאלה היה: "השאלה הבאה מתייחסת לכל בני משק הבית. האם אתם מצליחים לכסות את כל ההוצאות החודשיות של משק הבית למזון, לחשמל, לטלפון וכדומה?" התשובות האפשריות היו "מצליחים ללא כל קושי"; "מצליחים"; "לא כל כך מצליחים"; "בכלל לא מצליחים".  
<sup>10</sup> נתונים מפורטים על שיעורי התעסוקה וההשתתפות בכוח העבודה של כלל האוכלוסייה הערבית בירושלים מופיעים בפרק ז' של השנתון הסטטיסטי לירושלים, ראו: <https://jerusalem.institute.org.il/yearbook>

### תרשים 3: אחוז המועסקים מקרב האוכלוסייה בשכונות שמחוץ לגדר בגילי העבודה העיקריים (25-64) ובגילי 18-64, לפי מגדר



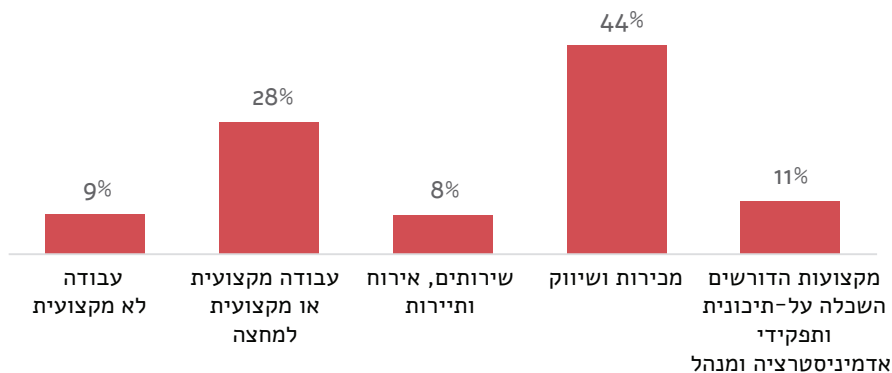
### תחומי העיסוק<sup>1</sup>

בחלק זה יוצגו נתונים על תחום העיסוק של המועסקים שמתגוררים בשכונות שמחוץ לגדר. תחילה יוצגו תחומי העיסוק של הגברים המועסקים ולאחר מכן תחומי העיסוק של נשים מועסקות. תחום העיסוק מתייחס לעבודה שמבצע האדם ולא לענף שאליו משתייך מקום העבודה.

בקרב הגברים, כשליש מהמועסקים עובדים במקצועות צווארון כחול (מקצועות שכוללים בעיקר עבודת כפיים), מתוכם 28% בעבודה מקצועית או מקצועית למחצה ו-9% עובדים בעבודה לא מקצועית. בנוסף, כמחצית מהמועסקים עובדים בתחומי המכירות והשיווק או בתחומי השירותים, האירוח והתיירות. רק 11% מהגברים עוסקים במקצועות הדורשים השכלה על-תיכונית ובתפקידי אדמיניסטרציה ומנהל (תרשים 4).

<sup>1</sup> נוסח השאלה היה: "בעבודתך, מהו תחום העיסוק המרכזי שלך?". התשובות האפשריות היו: מקצועות חופשיים; מקצועות פרה-רפואיים; הנדסאים וטכנאים; משרות ניהול בכירות; פקידות ומינהל; חינוך הוראה וטיפול; תקשורת; מכירות ושיווק; שירותים, אירוח ותיירות; עבודת מלאכה מקצועית; עבודת מלאכה מקצועית למחצה; עבודה לא מקצועית; חקלאות.

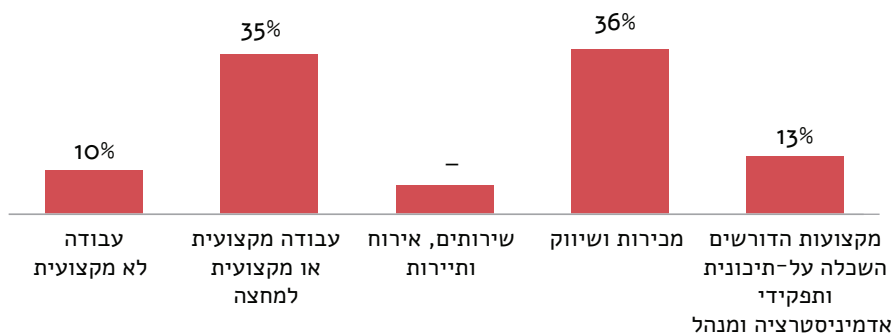
**תרשים 4: תחומי העיסוק של גברים מועסקים שמתגוררים בשכונות שמחוץ לגדר<sup>12</sup>**  
(n=183)



כאשר בוחנים את תחומי העיסוק של גברים עם תעודת זהות ישראלית מתקבלת תמונה שונה. בקרב בעלי תעודת זהות ישראלית, שיעור הגברים שעובדים במקצועות צווארון כחול עומד על 45%, מתוכם 35% בעבודה מקצועית או מקצועית למחצה ו-10% עובדים בעבודה לא מקצועית. בנוסף, 36% מהגברים עוסקים בתחומי המכירות והשיווק. שיעור הגברים שעוסקים במקצועות הדורשים השכלה על-תיכונית ובתפקידי אדמיניסטרציה ומנהל עומד על 13% (תרשים 5).

<sup>12</sup> נוסח השאלה היה: "בעבודתך, מהו תחום העיסוק המרכזי שלך?". התשובות קובצו לחמש קבוצות: א. מקצועות הדורשים השכלה על תיכונית ותפקידי אדמיניסטרציה ומנהל (מקצועות חופשיים, מקצועות פרה-רפואיים, הנדסאים וטכנאים, משרות ניהול בכירות, פקידות ומנהל, חינוך הוראה וטיפול, תקשורת); ב. מכירות ושיווק; ג. שירותים, אירוח ותיירות; ד. מקצועות צווארון כחול – עבודה מקצועית או מקצועית למחצה (עבודת מלאכה מקצועית, עבודת מלאכה מקצועית למחצה, חקלאות); ה. עבודה לא מקצועית.

**תרשים 5: תחומי העיסוק של גברים מועסקים בעלי תעודת זהות ישראלית שמתגוררים בשכונות שמחוץ לגדר<sup>15</sup> (n=121)**

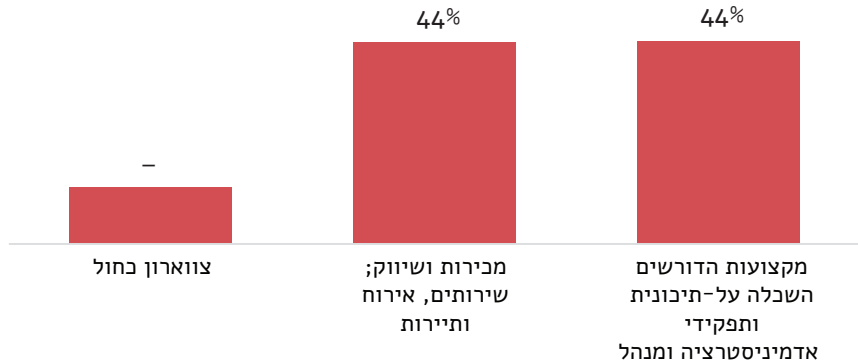


\* אומדנים שמבוססים על פחות מ-10 מקרים סומנו במקף.

<sup>15</sup> נוסח השאלה היה: "בעבודתך, מהו תחום העיסוק המרכזי שלך?". התשובות קובצו לחמש קבוצות: א. מקצועות הדורשים השכלה על תיכונית ותפקידי אדמיניסטרציה ומנהל (מקצועות חופשיים, מקצועות פרה-רפואיים, הנדסאים וטכנאים, משרות ניהול בכירות, פקידות ומנהל, חינוך הוראה וטיפול, תקשורת); ב. מכירות ושיווק; ג. שירותים, אירוח ותיירות; ד. מקצועות צווארון כחול – עבודה מקצועית או מקצועית למחצה (עבודת מלאכה מקצועית, עבודת מלאכה מקצועית למחצה, חקלאות); ה. עבודה לא מקצועית.

בקרב הנשים, 44% מהמועסקות עוסקות במקצועות הדורשים השכלה על-תיכונית ובתפקידי אדמיניסטרציה ומנהל ו-44% נוספות עוסקות בתחומי המכירות והשיווק או בתחומי השירותים, האירוח והתיירות (תרשים 6).

**תרשים 6: תחומי העיסוק של נשים מועסקות שמתגוררות בשכונות שמחוץ לגדר**  
<sup>14</sup>(n=48)



\* אומדנים שמבוססים על פחות מ-10 מקרים סומנו במקף.

בקרב נשים בעלות תעודת זהות ישראלית המתגוררות בשכונות שמחוץ לגדר, 49% מהמועסקות עוסקות במקצועות הדורשים השכלה על תיכונית ובתפקידי אדמיניסטרציה ומנהל ו-34% עוסקות בתחומי המכירות והשיווק או בתחומי השירותים, האירוח והתיירות.<sup>15</sup>

<sup>14</sup> נוסח השאלה היה: "בעבודתך, מהו תחום העיסוק המרכזי שלך?". התשובות חולקו לשלוש קבוצות: א. מקצועות הדורשים השכלה על תיכונית ותפקידי אדמיניסטרציה ומינהל (מקצועות חופשיים, מקצועות פרה-רפואיים, הנדסאים וטכנאים, משרות ניהול בכירות, פקידות ומינהל, חינוך הוראה וטיפול, תקשורת); ב. מכירות ושיווק, שירותים, אירוח ותיירות; ג. מקצועות צווארון כחול (עבודת מלאכה מקצועית, עבודת מלאכה מקצועית למחצה, עבודה לא מקצועית, חקלאות).  
<sup>15</sup> הניתוח מבוסס על 35 תצפיות.

## 2. תדירות חציית הגדר<sup>16</sup>

כאמור, תוואי גדר ההפרדה עובר בשטח המוניציפלי של ירושלים, כך שכפר עקב ומחנה הפליטים שועפאט והשכונות שסביבו נמצאים בצד הפלסטיני של הגדר (ועל כן שכונות אלה מכונות מנקודת מבט ישראלית 'שכונות חוץ-גדר'), בעוד ששאר שכונות העיר, ובכלל זה רוב השכונות הערביות במזרח ירושלים, נמצאות בצד הישראלי של הגדר.

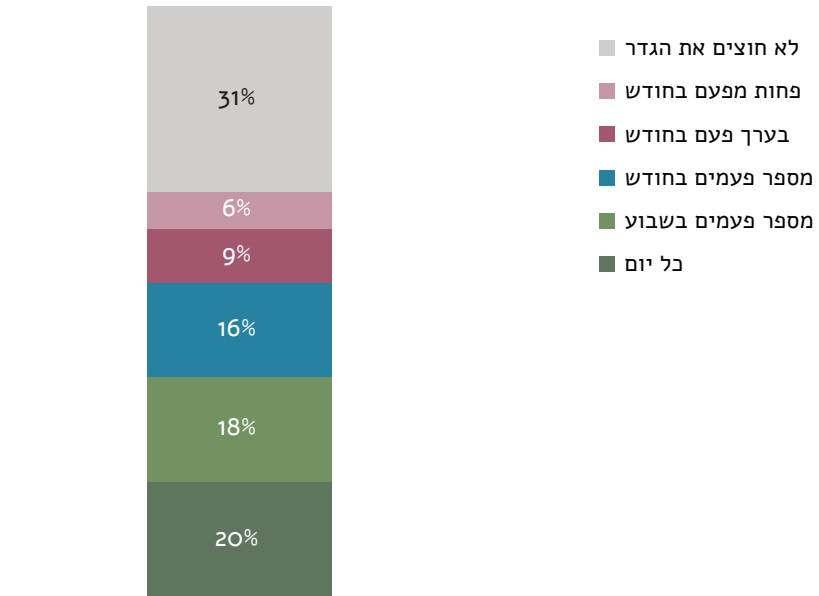
בשכונות שמחוץ לגדר מתגוררת אוכלוסייה גדולה של בעלי תעודת זהות ישראלית (רובם בעלי מעמד של תושבות קבע). תושבים אלו אומנם אינם זקוקים להיתר כדי לחצות את הגדר ולהגיע ליתר האזורים במזרח ירושלים או למערב העיר, אך הם נדרשים לעבור דרך המעברים (המחסומים) בגדר. בחלק זה מוצגים נתונים על התדירות שבה תושבי השכונות שמחוץ לגדר שמחזיקים בתעודת זהות ישראלית חוצים את הגדר וכן על אזורי התעסוקה של המועסקים שבהם.

בשכונות שמחוץ לגדר מתגוררת גם אוכלוסייה של אנשים שאינם בעלי מעמד של תושב, אינם נושאים תעודת זהות ישראלית, וזקוקים להיתר על מנת לעבור במעברים. בחרנו לא לכלול את קבוצה זו בניתוח הנתונים מתוך הנחה שבקרב אוכלוסייה זו הגורמים המשפיעים על אזור העבודה ועל תדירות החצייה של גדר ההפרדה הם שונים.

ממצאי המחקר מלמדים כי חלק ניכר מהתושבים שמתגוררים בשכונות שמחוץ לגדר חוצים אותה באופן יום-יומי. כמעט 40% מהמשיבים העידו שהם חוצים את הגדר מדי יום או כמה פעמים בשבוע. לצד זאת, כ-30% העידו שהם אינם חוצים את הגדר כלל (תרשים 7).

<sup>16</sup> הממצאים המוצגים בפרק זה מתייחסים לבעלי תעודת זהות ישראלית בלבד.

## תרשים 7: תדירות חציית הגדר, תושבי השכונות שמחוץ לגדר (n=321)



### תדירות חציית הגדר ותעסוקה

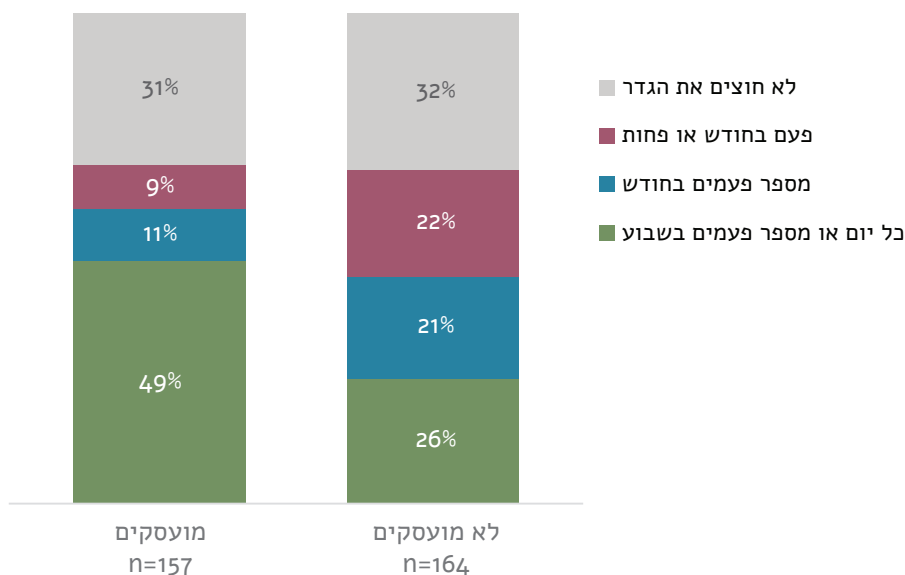
כאשר בוחנים את תדירות חציית הגדר של גברים לעומת נשים ושל מועסקים לעומת בלתי מועסקים, עולה בכל קבוצה תמונה שונה מהתמונה בקרב כלל התושבים שמתגוררים בשכונות שמחוץ לגדר.

אחוז המועסקים שחוצים את הגדר באופן יום-יומי גבוה במידה ניכרת בהשוואה לאלו שאינם מועסקים.<sup>17</sup> כמחצית מהמועסקים חוצים את הגדר באופן יום-יומי (35% מדי יום ו-14% כמה פעמים בשבוע). לעומתם, רק כרבע מאלו שאינם מועסקים חוצים את הגדר באופן יום-יומי (רובם כמה פעמים בשבוע ולא מדי יום). לצד זאת, הן בקרב המועסקים והן בקרב אלו שאינם מועסקים – כ-30% אינם חוצים את הגדר כלל (תרשים 8).

<sup>17</sup>  $\chi^2=19.5, p<0.001$



### תרשים 8: תדירות חציית הגדר, לפי סטטוס תעסוקה

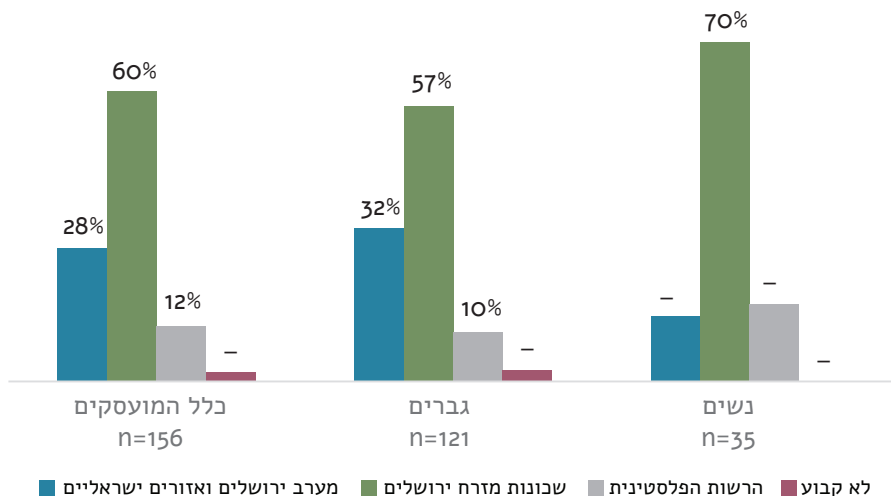


מהנתונים עולה כי חלק ניכר מהמועסקים המתגוררים בשכונות שמחוץ לגדר אינם חוצים את הגדר על מנת להגיע לעבודה. מועסקים שלא חוצים את הגדר באופן תדיר עשויים לעבוד בשכונות שמחוץ לגדר וכן ברשות הפלסטינית או ביישובים ישראליים בגדה המערבית.

בקרב המועסקים שמתגוררים בשכונות שמחוץ לגדר, אזור העבודה הנפוץ ביותר הוא שכונות מזרח ירושלים (60% מהמועסקים) וחלק ניכר מהמועסקים עובדים במערב העיר ובאזורים ישראליים (28%).<sup>18</sup> שיעור הגברים שעובדים במערב העיר ובאזורים ישראליים גבוה באופן ניכר בהשוואה לשיעור הנשים (המועסקות) שעובדות באזורים אלו (תרשים 9).<sup>19</sup> תמונה זו דומה לתמונה בקרב כלל המועסקים משכונות מזרח ירושלים – אזור העבודה הנפוץ ביותר הוא שכונות מזרח ירושלים, ושיעור הגברים שעובדים במערב העיר ובאזורים ישראליים גבוה בהשוואה לשיעור הנשים שעובדות באזורים אלו (הממצאים המפורטים מוצגים בפרק הבא).

<sup>18</sup> למשיבים ניתנה אפשרות לציין שני אזורי עבודה, ראשי ומשני.  
<sup>19</sup>  $\chi^2=4.6$ ,  $p<0.05$

**תרשים 9: אחוז המועסקים תושבי השכונות שמחוץ לגדר שעובדים בכל אזור עבודה, לפי מגדר<sup>20</sup>**



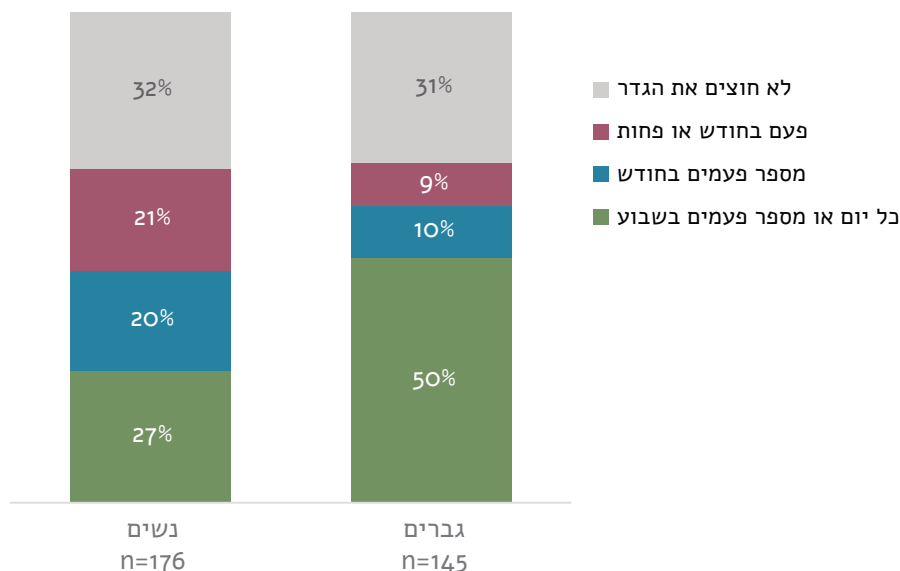
\* אומדנים שמבוססים על פחות מ-10 מקרים סומנו במקף.

**תדירות חציית הגדר בקרב גברים ובקרב נשים**

גם כאשר בוחנים את תדירות חציית הגדר של גברים ונשים בנפרד עולה תמונה שונה מהתמונה בקרב כלל התושבים שמתגוררים בשכונות שמחוץ לגדר. אחוז הגברים שחוצים את הגדר באופן יום-יומי גבוה במידה ניכרת בהשוואה לנשים.<sup>21</sup> מחצית מהגברים חוצים את הגדר באופן יום-יומי (36% מדי יום ו-14% כמה פעמים בשבוע) ואילו בקרב הנשים 27% חוצות את הגדר באופן יום-יומי (6% מדי יום ו-21% כמה פעמים בשבוע). לצד זאת, הן בקרב הגברים והן בקרב הנשים כ-30% מהתושבים אינם חוצים את הגדר כלל (תרשים 10).

<sup>20</sup> המשיבים יכלו לציין שני אזורי עבודה, ראשי ומשני. משיבים אשר ציינו שני אזורים מופיעים בשתי הקטגוריות ולכן הסכום של הקטגוריות גדול מ-100%.  
<sup>21</sup>  $\chi^2=18.1, p<0.001$

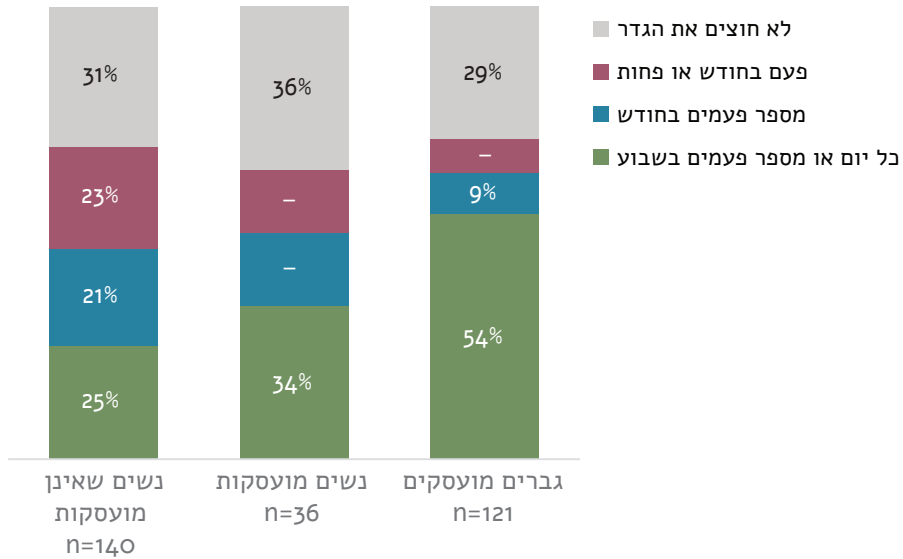
**תרשים 10: תדירות חציית הגדר בקרב תושבי השכונות שמחוץ לגדר, לפי מגדר**



גם כאשר משווים בין תדירות חציית הגדר של נשים מועסקות וגברים מועסקים, ההבדל בין גברים לנשים נשמר. שיעור הנשים המועסקות שחוצות את הגדר באופן יום-יומי (34%) נמוך בהשוואה לשיעור הגברים המועסקים שחוצים את הגדר באופן יום-יומי (54%).<sup>22</sup> ההבדל בין שיעור הנשים המועסקות שחוצות את הגדר באופן יום-יומי לשיעור הנשים שאינן מועסקות שחוצות את הגדר באופן יום-יומי אינו מובהק סטטיסטית (תרשים 11).

<sup>22</sup>  $\chi^2=4.6, p<0.05$

**תרשים 11: תדירות חציית הגדר בקרב תושבי השכונות שמחוץ לגדר, לפי מגדר וסטטוס התעסוקה**



\* אומדנים שמבוססים על פחות מ-10 מקרים סומנו במקף.

## תדירות חציית הגדר: סיכום

קרוב ל-40% מהתושבים שמתגוררים בשכונות שמחוץ לגדר חוצים אותה באופן יום-יומי.

תושבים מועסקים נוטים לחצות את הגדר באופן יום-יומי יותר מתושבים שאינם מועסקים, וגברים נוטים לחצות את הגדר באופן יום-יומי יותר מנשים. נראה שההבדל בין אחוז הגברים שחוצים את הגדר באופן יום-יומי לאחוז הנשים שחוצות את הגדר באופן יום-יומי אינו נובע מהפער בשיעור התעסוקה בלבד, שכן גם כאשר משווים בין גברים מועסקים לנשים מועסקות גברים נוטים לחצות את הגדר באופן יום-יומי יותר מנשים.

כ-30% מהתושבים שמתגוררים בשכונות שמחוץ לגדר העידו שהם אינם חוצים את הגדר כלל. נראה שקבוצה זו כוללת הן גברים והן נשים, הן מועסקים והן לא-מועסקים, שכן בקרב כל אחת מהקבוצות הללו נמצא דפוס דומה.

# חלק שני: מבט חדש על תעסוקה והשכלה במזרח ירושלים

## 1. אזור העבודה ושימוש בעברית בעבודה

בחלק זה יוצגו שני היבטים של קשר בין מזרח העיר למערב העיר בשוק העבודה – אזור העבודה ומידת השימוש בעברית בעבודה. שני ההיבטים הללו מציגים פנים שונים של השתלבות עובדים ממזרח ירושלים בשוק העבודה הישראלי ושל הקשרים שהם מקיימים עם אוכלוסייה יהודית במסגרת העבודה. הממצאים שיוצגו בחלק זה מתייחסים לבעלי תעודת זהות ישראלית בלבד.

### אזור העבודה

בתרשימים הבאים מוצג פילוח של המועסקים לפי אזורי העבודה<sup>23</sup> ולפי מגדר. מהסקר עולה שהן בקרב גברים והן בקרב נשים אזור העבודה הנפוץ ביותר הוא שכונות מזרח ירושלים (67% ו-81%, בהתאמה). עם זאת, ישנם הבדלים בין גברים לנשים: מהנתונים עולה שגברים נוטים לעבוד במערב העיר ובאזורים ישראליים יותר מנשים,<sup>24</sup> ונשים נוטות לעבוד בשכונות מזרח ירושלים יותר מגברים<sup>25</sup> (תרשים 12).

מפילוח הנתונים לפי השכלה אקדמית עולה כי גם בקרב בעלי השכלה אקדמית וגם בקרב עובדים ללא השכלה אקדמית, הן בקרב גברים והן בקרב נשים, אזור העבודה הנפוץ ביותר הוא שכונות מזרח ירושלים. בארבע הקבוצות (גברים ונשים, עם ובלי השכלה אקדמית) שיעור המועסקים שעובדים בשכונות מזרח ירושלים גבוה במידה ניכרת משיעור המועסקים שעובדים ביתר האזורים.

<sup>23</sup> למשיבים ניתנה אפשרות לציין שני אזורי עבודה, ראשי ומשני.

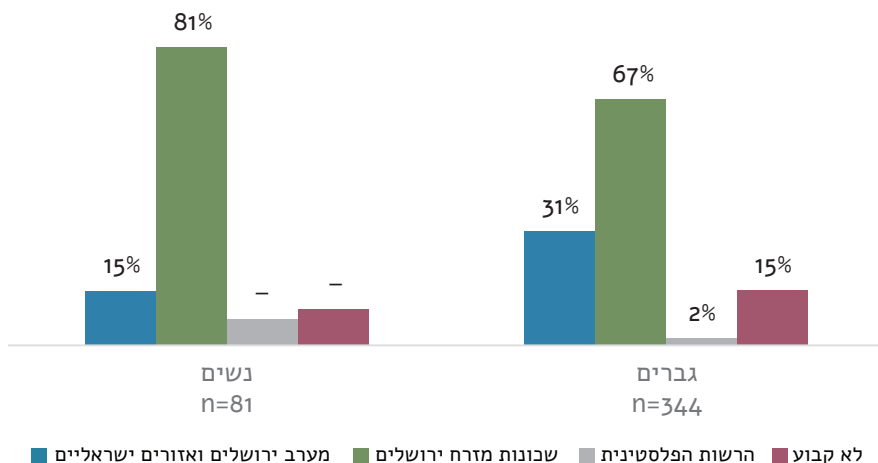
<sup>24</sup>  $\chi^2=8.3$ ,  $p<0.01$

<sup>25</sup>  $\chi^2=5.9$ ,  $p<0.05$

בדומה לתמונה שעולה מהשוואה בין כלל הגברים המועסקים לכלל הנשים המועסקות, בקרב מועסקים ללא השכלה אקדמית יש הבדל בין גברים לנשים באשר לעבודה בשכונות מזרח העיר ולעבודה במערב העיר ואזורים ישראלים. גברים נוטים לעבוד במערב העיר ואזורים ישראלים יותר מנשים<sup>26</sup> ונשים נוטות לעבוד בשכונות מזרח ירושלים יותר מגברים<sup>27</sup> (תרשים 13).

לעומת זאת, בקרב מועסקים בעלי השכלה אקדמית, שיעור הגברים והנשים שעובדים בשכונות מזרח העיר דומה (75% ו-78%, בהתאמה) (תרשים 14).

**תרשים 12: אחוז המועסקים שעובדים בכל אזור עבודה לפי מגדר<sup>28</sup>**



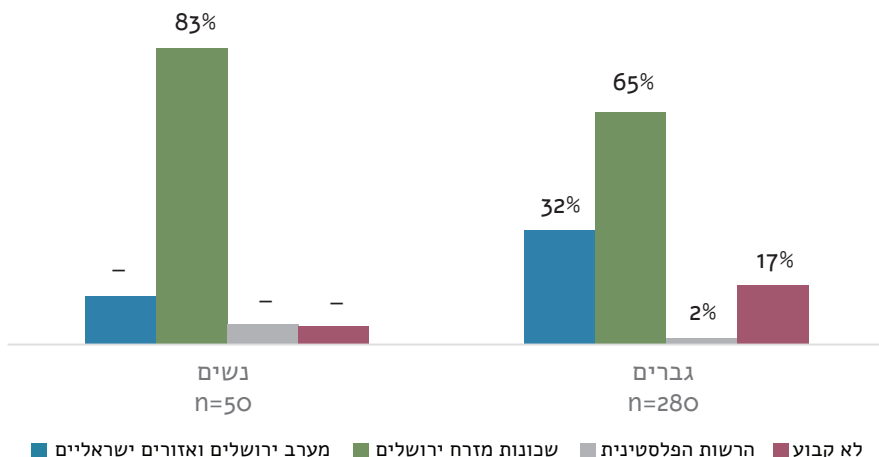
\* אומדנים שמבוססים על פחות מ-10 מקרים סומנו במקף.

<sup>26</sup>  $\chi^2=6.77, p<0.01$

<sup>27</sup>  $\chi^2=6.05, p<0.05$

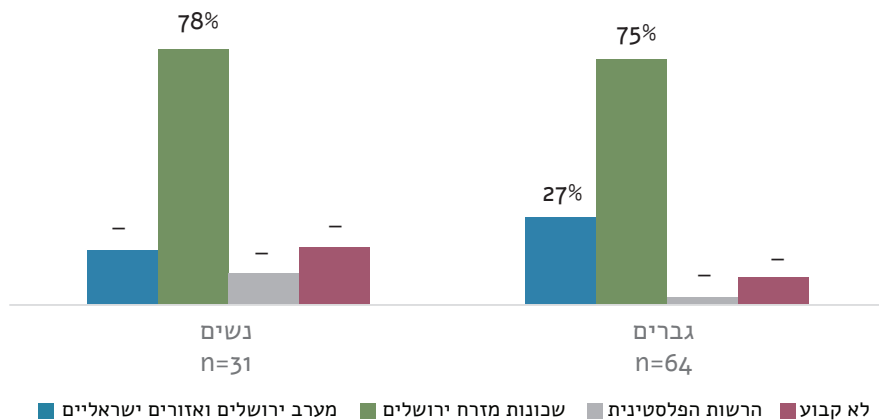
<sup>28</sup> המשיבים יכלו לציין שני אזורי עבודה, ראשי ומשני. משיבים אשר ציינו שני אזורים מופיעים בשתי הקטגוריות ולכן הסכום של הקטגוריות גדול מ-100%. לא נערך מבחן חי-בריבוע עבור ההבדלים בין שיעור הגברים והנשים שעובדים ברשות הפלסטינית ובאזורים לא-קבועים.

**תרשים 13: אחוז המועסקים ללא השכלה אקדמית שעובדים בכל אזור עבודה, לפי מגדר<sup>29</sup>**



\* אומדנים שמבוססים על פחות מ-10 מקרים סומנו במקף.

**תרשים 14: אחוז המועסקים בעלי השכלה אקדמית שעובדים בכל אזור עבודה, לפי מגדר<sup>30</sup>**



\* אומדנים שמבוססים על פחות מ-10 מקרים סומנו במקף.

<sup>29</sup> למשיבים ניתנה אפשרות לצייין שני אזורים עבודה, ראשי ומשני. משיבים אשר ציינו שני אזורים מופיעים בשתי הקטגוריות ולכן הסכום של הקטגוריות גדול מ-100%.

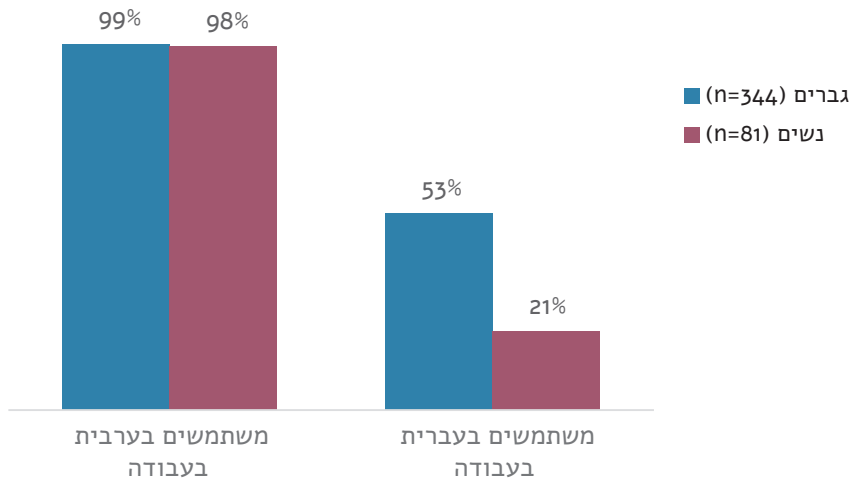
<sup>30</sup> ראו הערה 30.

## השפה שבה מדברים במקום העבודה

המשיבים נשאלו בנוגע לשימוש בשפות בעבודה.<sup>31</sup> כמעט כל העובדים (98%–99%) ציינו כי הם משתמשים בערבית בעבודה. חשוב לציין כי בשל נוסח השאלה, שימוש בערבית בעבודה אינו מעיד בהכרח על עבודה בסביבה שבה ערבית היא השפה העיקרית, שכן גם אנשים שעובדים בסביבה שבה עברית היא השפה העיקרית עשויים לדבר בערבית במסגרת עבודתם או בשיחה עם עמיתים ערבים.

כמחצית (53%) מהגברים משתמשים בעברית בעבודה, ואילו שיעור הנשים שמשתמשות בעברית בעבודה נמוך יותר ועומד על 21%.<sup>32</sup> השימוש בעברית מעיד על אינטראקציה עם אוכלוסייה יהודית בעת העבודה. כלומר, כמחצית מהגברים וכחמישית מהנשים נמצאים באינטראקציה כלשהי עם יהודים במסגרת העבודה (תרשים 15).

**תרשים 15: אחוז המועסקים שמשתמשים בעברית ובערבית בעבודה, לפי מגדר<sup>33</sup>**



<sup>31</sup> נוסח השאלה היה "מהי השפה שבה אתה מדבר במקום העבודה? ניתן לציין עד שתי שפות". למשיבים הוצגו ארבע אפשרויות: ערבית, אנגלית ושפה אחרת. בשל מספר המשיבים הנמוך שצינו שהם משתמשים באנגלית או בשפה אחרת, יוצגו נתונים על שימוש בערבית ובעברית בלבד.

<sup>32</sup>  $\chi^2=25.9, p<0.001$

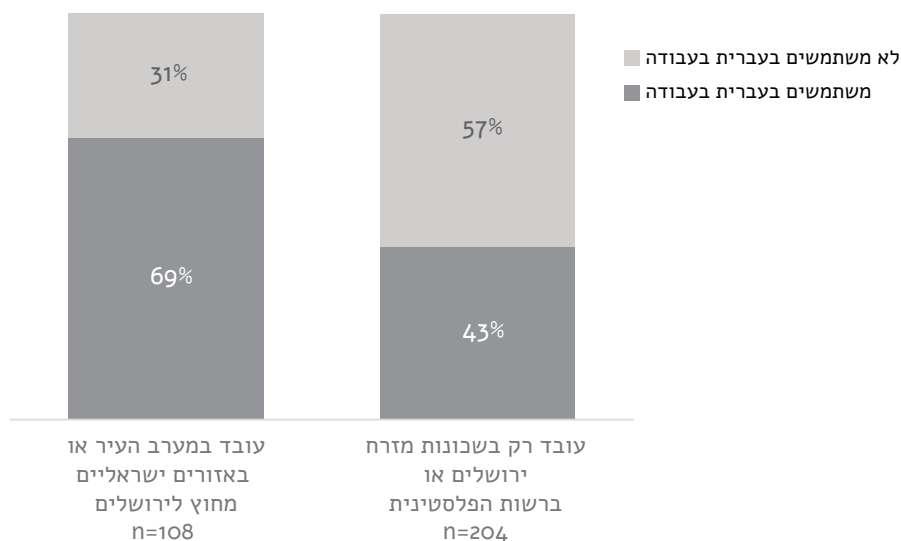
<sup>33</sup> מספרי התצפיות מתייחסים לסך התצפיות בכל קטגוריה ולא למספר המשיבים שהעידו שהם משתמשים בעברית בעבודה.



כאשר בוחנים את שיעור הגברים<sup>34</sup> שמתמשים בעברית בעבודה לפי אזור העבודה עולה תמונה מורכבת. מצד אחד, כצפוי, שיעור השימוש בעברית בעבודה גבוה יותר בקרב מועסקים שעובדים במערב העיר ואזורים ישראליים (69%) מאשר בקרב מועסקים שעובדים רק בשכונות מזרח ירושלים או ברשות הפלסטינית<sup>35</sup> (43%).<sup>36</sup>

מן הצד השני, הנתונים הללו מלמדים שעבודה במערב העיר או באזורים ישראליים אינה מעידה בהכרח על אינטראקציה עם אוכלוסייה יהודית, ולהפך. כ־30% מהמועסקים שעובדים במערב העיר ואזורים ישראליים לא משתמשים בעברית בעבודה. לעומת זאת, חלק ניכר (43%) מהמועסקים שאינם עובדים באזורים הישראליים, אלא רק במזרח ירושלים או ברשות הפלסטינית, ציינו כי הם משתמשים בעברית בעבודה (תרשים 16).

### תרשים 16: אחוז הגברים המועסקים שמתמשים בעברית בעבודה, לפי אזור העבודה



<sup>34</sup> בשל מספר התצפיות הנמוך של נשים מועסקות לא ניתן לערוך ניתוח מקביל בקרב הנשים.  
<sup>35</sup> קטגוריה מקובצת, אם כי ניתן להניח שעובדים ברשות הפלסטינית אינם משתמשים בעברית.  
<sup>36</sup>  $\chi^2=19.9, p<0.001$

## 2. מאפייני ההשכלה

לאורך השנים רובם המכריע של התלמידים במערכת החינוך במזרח ירושלים למדו על פי תוכנית הלימודים הפלסטינית<sup>37</sup> לקראת בחינות התווג'יהי (אברהמי ואחרים, 2021; יניב ואסף-שפירא, 2021). תושבי מזרח ירושלים שמבקשים לרכוש השכלה גבוהה נוטים לפנות ללימודים במוסדות אקדמיים ברשות הפלסטינית, ובפני אלו שמעוניינים ללמוד במוסדות אקדמיים ישראליים עומדים חסמים שונים, בין היתר חסמים תרבותיים וסוציו-אקונומיים (לוי 2023). לסוג מוסד הלימודים האקדמיים, פלסטיני או ישראלי, עשויה להיות השפעה משמעותית על השתלבות בשוק העבודה הישראלי. במחקרה של פורזיקי (2022) עלו חסמים שונים שמקשים על השתלבותם של תושבי מזרח ירושלים בשוק העבודה הישראלי, ביניהם אי-הכרה בתעודות וחוסר היכרות עם שוק העבודה הישראלי. במסגרת יישום החלטת הממשלה 3790 הוקמו מכינות ייעודיות לסטודנטים ממזרח ירושלים בוגרי התווג'יהי והם לא נדרשו עוד ללמוד במכינה לתלמידי חו"ל, שבה שכר הלימוד גבוה במיוחד (לוי, 2023).

### מוסד הלימודים של בעלי השכלה גבוהה

מטבע הדברים, המוסדות האקדמיים הפלסטיניים אינם מעבירים לרשויות הישראלית דיווחים באשר למספר הסטודנטים הלומדים בהם, ובכלל זה הסטודנטים הירושלמיים. המידע שקיים על המזרח ירושלמים שלמדו באקדמיה הפלסטינית חלקי ביותר ומבוסס בעיקר על פניות של חלק מן הבוגרים לרשויות בישראל בבקשה לקבל הכרה בתואר.

כדי להרחיב את המידע הקיים על הלומדים במוסדות אקדמיים פלסטיניים לעומת הלומדים במוסדות ישראליים, משיבים בעלי השכלה אקדמית נשאלו היכן רכשו את ההשכלה האקדמית.<sup>38</sup> הממצאים שיוצגו להלן מתייחסים רק לבעלי תעודת זהות ישראלית.

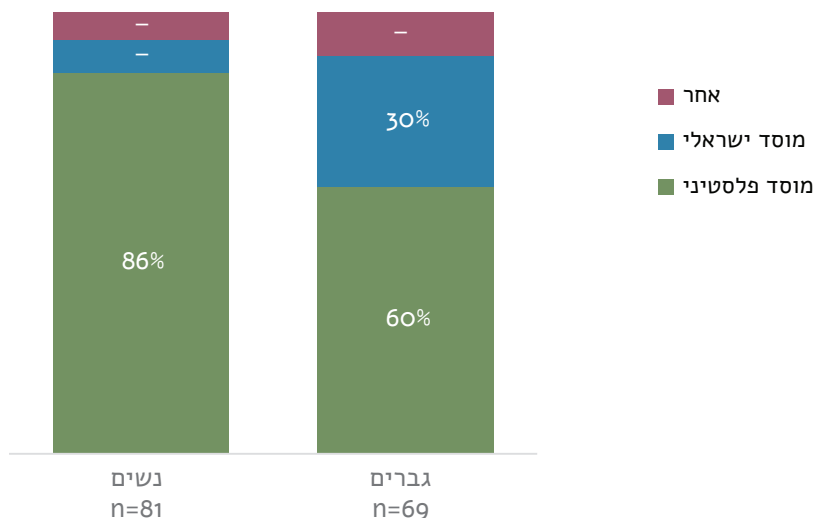
בתרשים 17 מוצג פילוח של סוג מוסד הלימודים שבו למדו בעלי השכלה גבוהה. מהנתונים עולה שיש הבדל מובהק בין סוג מוסד הלימודים שבו למדו גברים ונשים בעלי השכלה גבוהה.<sup>39</sup> בקרב הגברים, 60% למדו במוסדות פלסטיניים ו-30% למדו במוסדות ישראליים. לעומתם, בקרב הנשים 86% למדו במוסדות פלסטיניים.

<sup>37</sup> ועד שנות ה-90, על פי התוכנית הירדנית.

<sup>38</sup> נוסח השאלות היה "מהי התעודה או התואר הגבוה ביותר שקיבלת?"; "היכן למדת לתעודה זו?".

<sup>39</sup>  $\chi^2=14.11, p<0.001$

## תרשים 17: סוג מוסד הלימודים שבו למדו בעלי ההשכלה האקדמית, לפי מגדר



\* אומדנים שמבוססים על פחות מ-10 מקרים סומנו במקף.

## מאפייני השכלה ותעסוקה: סיכום

כל מדיניות שמטרתה לקדם השתלבות של תושבי מזרח ירושלים בשוק העבודה בכלל ובמשרות איכותיות בפרט, צריכה להתחשב במאפייני כוח האדם ובמצב הקיים בשוק העבודה. הממצאים שהוצגו בחלק זה מלמדים שכיום מקום העבודה הנפוץ ביותר של תושבי מזרח ירושלים הוא שכונות מזרח העיר (78% מהנשים ו-75% מהגברים המועסקים עובדים בשכונות אלה) וכן שרוב בעלי ההשכלה האקדמית למדו במוסדות פלסטיניים (86% מהנשים ו-60% מהגברים בעלי ההשכלה הגבוהה).

כמו כן, נראה כי ההשתלבות של תושבי מזרח ירושלים בשוק העבודה הישראלי מתבטאת בצורות שונות: לא כל העובדים שעובדים במערב העיר או באזורים ישראליים משתמשים בעברית בעבודה, דבר שמעיד על כך שחלקם נמצאים במגע מצומצם עם יהודים בעבודה. לצד זאת, חלק ניכר מהתושבים שלא עובדים כלל במערב העיר או באזורים ישראליים משתמשים בעברית בעבודה, דבר שמעיד על קיומה של אינטראקציה עם אוכלוסייה יהודית גם במקומות עבודה בשכונות מזרח ירושלים.

במסמך זה הוצגו ממצאים מתוך סקר ייעודי שנערך בקרב האוכלוסייה הערבית במזרח ירושלים במטרה להרחיב ולשפר את גוף הנתונים הסטטיסטיים הקיים עבור אוכלוסייה זו.

השכונות שנמצאות בתוך תחום השיפוט המוניציפאלי של ירושלים אך בצד הפלסטיני של גדר ההפרדה מכונות 'שכונות חוץ-גדר'. המידע הקיים על האוכלוסייה בשכונות אלו מועט. בחלקו הראשון של המחקר בחרנו להתמקד באוכלוסייה המתגוררת בשכונות אלו ולהציג נתונים בסיסיים וחשובים שלא היו קיימים קודם לכן על מאפייניה של האוכלוסייה ועל מצבה החברתי-כלכלי.

שיעורנו שלאוכלוסייה בשכונות שמחוץ לגדר יהיו מאפייני תעסוקה ייחודיים, אך מהסקר עולה שבדומה למצב בכלל שכונות מזרח ירושלים, רוב הגברים בשכונות חוץ-גדר מועסקים (91% מהגברים בגילי העבודה העיקריים) ואילו שיעור הנשים המועסקות נמוך מאוד (24% בגילי העבודה העיקריים). באשר לתעסוקת הגברים, מהסקר עולה שחלק ניכר מהגברים עובדים במקצועות 'צווארון כחול' ורק מיעוטם עוסקים במקצועות הדורשים השכלה על-תיכונית ובתפקידי אדמיניסטרציה ומנהל.

בנוסף, הוצגו ממצאים הנוגעים לתדירות שבה התושבים שמתגוררים בשכונות שמחוץ לגדר חוצים את גדר ההפרדה. לחציית הגדר – הכרוכה בין היתר בבידוק ביטחוני ובזמן המתנה במעבר – יש השלכות רבות מבחינה תחבורתית, תעסוקתית ועוד. מן הסקר עלה כי מצד אחד, קרוב ל-40% מהתושבים שמתגוררים בשכונות שמחוץ לגדר חוצים אותה באופן יום-יומי, ומצד שני, כ-30% מהתושבים שמתגוררים בשכונות אלו אינם חוצים את הגדר כלל. כמו כן, נמצא כי גברים נוטים לחצות את הגדר באופן יום-יומי יותר מנשים, ותושבים מועסקים נוטים לחצות את הגדר באופן יום-יומי יותר מתושבים שאינם מועסקים.

החלק השני של המסמך התמקד בהיבטי תעסוקה והשכלה במזרח ירושלים שחסרים נתונים על אודותיהם בסקרי הלמ"ס או במקורות מידע מנהליים. חלק זה מתייחס לאוכלוסייה

הערבית המתגוררת בכל השכונות במזרח ירושלים. מהממצאים עולה שמקום העבודה הנפוץ ביותר של תושבי מזרח ירושלים הוא שכונות מזרח העיר, הן בקרב גברים (67% מהמועסקים) והן בקרב נשים (81% מהמועסקות). כמו כן, נראה שההשתלבות של תושבי מזרח ירושלים בשוק העבודה הישראלי מתבטאת בצורות שונות. מהממצאים הנוגעים לשימוש בשפה העברית בעבודה עולה שחלק לא מבוטל (30%) מהמועסקים שעובדים במערב העיר או באזורים ישראליים אינם משתמשים בעברית בעבודה, מה שעשוי ללמד כי הם נמצאים במגע מצומצם עם יהודים. לעומת זאת, חלק ניכר (43%) מהתושבים שלא עובדים כלל במערב העיר או באזורים ישראליים משתמשים בעברית בעבודה, דבר שמעיד על קיומה של אינטראקציה עם אוכלוסייה יהודית גם במקומות עבודה בשכונות מזרח ירושלים.

סקר זה מצטרף לסקרים קודמים ולנתונים מנהליים שמפרסמים גופים שונים, ובראשם הלמ"ס, על מזרח ירושלים,<sup>40</sup> אשר יחד משרטטים תמונת מצב מדויקת יותר המוסיפה רבות להבנת העיר המזרחית ולגיבוש מדיניות מתאימה עבור תושביה.

במסמך זה הוצגו עיבודים וניתוחים הנוגעים לתחומים ולהיבטים שאנו נוכחנו לדעת שאין די נתונים סטטיסטיים על אודותיהם. סקר המשך יוכל להתמקד בזיהוי מגמות עיתיות, כגון דפוסי מעבר לעבודה במערב העיר או שינויים בדפוסי שימוש בעברית במקומות העבודה.

אנו מקווים שנתוני הסקר בכללם, והנתונים המופיעים במסמך זה בפרט, יאפשרו לבחון סוגיות מהותיות בהתאם לעניין ולצורך ויהוו בסיס לפרויקטים מחקרניים נוספים לטובת העיר ירושלים ולטובת תושביה.

<sup>40</sup> כגון, סקר כוח אדם, נתוני מרשם האוכלוסין ונתוני הארנונה.

אברהמי, ב', רמון, א' וצורף י' (2021) **בין פרגמטיזם להתנגדות לאומית: עמדות הציבור במזרח ירושלים כלפי תוכנית החומש הישראלית בחינוך כפי שהן משתקפות ברשתות החברתיות ובראיונות עומק**. מכון ירושלים למחקרי מדיניות.

אסמר, א' (2018). **השכונות הערביות במזרח ירושלים: כפר עקב**. מכון ירושלים לחקר ישראל.

זגיר, מ' וארליך, ח' (2023). **שיפור תנאי המחיה בשכונות חוץ־גדר במזרח ירושלים**. מכון ירושלים למחקרי מדיניות.

יניב, ע' ואסף־שפירא, י' (2021). **אינדיקטורים לחינוך הערבי בירושלים [מצגת]**. מכון ירושלים למחקרי מדיניות. [https://jerusaleminstitute.org.il/events/2021discussion\\_3790](https://jerusaleminstitute.org.il/events/2021discussion_3790)

לוי, ד' (2023). **דור ראשון להשכלה גבוהה בישראל: תהליכי השילוב של צעירים מזרח ירושלמים באקדמיה הישראלית**. מכון ירושלים למחקרי מדיניות.

ל"מ (2018). **השכונות המזרח ירושלמיות מחוץ לגדר הפרדה: ספירת כמות הדירות ואומדן כמות התושבים**. היחידה לפיתוח ויזמות מזרח ירושלים.

נתשה, מ' (2019). **השכונות הערביות במזרח ירושלים: מחנה פליטים שועפאט**. מכון ירושלים למחקרי מדיניות.

פורזיקי, נ' (2022). **מיפוי ההון האנושי בקרב צעירים וצעירות ממזרח ירושלים**. מכון ירושלים למחקרי מדיניות.

רמון, א' (2019). **ערביי מזרח ירושלים לאן? סוגיית התושבות והאזרחות – תמונת מצב והמלצות למדיניות**. מכון ירושלים למחקרי מדיניות.

רמון, א' ואנסארי, א' (2023). **כלים שלובים: החינוך "הפרטי" והחינוך הציבורי במזרח ירושלים, 1967–2022**. מכון ירושלים למחקרי מדיניות.

## נספחים

### נספח א': מספר המשיבים ושיעור ההשבה לפי שכונות

בטבלה 1 מוצג פירוט של מספר המשיבים לפי שכונת המגורים וכן של שיעורי ההשבה לפי שכונה. מספרי המשיבים נקבעו מראש בהתאם לנתונים על גודל האוכלוסייה בגילים המתאימים בכל שכונה. על מנת לאפשר ניתוח נפרד של התושבים בשכונות שמחוץ לגדר ההפרדה נערכה דגימת יתר בשכונות אלו כך שחלקם היחסי במדגם גבוה מחלקם היחסי באוכלוסייה.

טבלה 1: שיעור ההשבה לפי שכונות המגורים

שיעור השבה	מספר משיבים	שכונה	אזור
33%	92	בית חנינא	שכונות בתוך הגדר
52%	50	שועפאט	
49%	40	עיסאווייה	
32%	63	א-טור וא-סוואנה	
24%	29	ואדי ג'וז ושייח ג'ראח	
25%	13	באב א-זרהה, מסעודיה	
40%	59	העיר העתיקה	
43%	39	סילוואן	
61%	25	אבו תור	
42%	42	ראס אל-עמוד	
25%	50	ג'בל מוכבר	
31%	40	צור באהר	
26%	10	אום טובא	
49%	32	בית צפאפא ושרפאת	
36%	584	<b>כל השכונות שבתוך הגדר</b>	
67%	220	כפר עקב	
67%	198	מחנה שועפאט וראס ח'מיס	
67%	418	<b>כל השכונות שמחוץ לגדר</b>	
45%	1,002		<b>כל המדגם</b>

## נספח ב': המשקלות

על מנת לאפשר ניתוח נפרד של התושבים בשכונות שמחוץ לגדר הפרדה נערכה דגימת יתר בשכונות אלו, כך שחלקם היחסי במדגם גבוה מחלקם היחסי באוכלוסייה.

כדי לאפשר ניתוח של משיבים מכל שכונות מזרח העיר ביחד, נעשה שימוש במשקלות המבוססים על נתוני האוכלוסייה שפורסמו על ידי הלשכה המרכזית לסטטיסטיקה. הערכה של מספר התושבים הערבים בגילי 18-64 בכל שכונה בסוף שנת 2020 מוצגת בטבלה 2. המשקלות חושבו על ידי חלוקה של מספר התושבים בשכונה במספר המשיבים עם תעודת זהות ישראלית שמתגוררים בשכונה.

האוכלוסייה ללא תעודת זהות ישראלית שמתגוררת בתחום השיפוט המוניציפלי של ירושלים אינה כלולה בנתוני האוכלוסייה של הלמ"ס ולכן המשקלות חושבו על פי מספר המשיבים עם תעודת זהות ישראלית. משיבים ללא תעודת זהות ישראלית קיבלו משקל בהתאם למשקל של משיבים עם תעודת זהות ישראלית מאותה שכונת מגורים.<sup>41</sup>

כאמור, המדגם והמשקלות נבנו על פי נתוני האוכלוסייה שפורסמו על ידי הלשכה המרכזית לסטטיסטיקה. נתונים אלה מבוססים על הכתובת הרשמית של תושבי ישראל כפי שהיא מופיעה במרשם האוכלוסין. ככל הנראה בפועל מספר התושבים בעלי תעודת זהות ישראלית שמתגוררים בשכונות שמחוץ לגדר גבוה אף יותר מאחר שחלקם לא העבירו את כתובתם הרשמית לשכונות אלה (אסמר, 2018; נתשה, 2019).

<sup>41</sup> ביוון שאין נתונים רשמיים על מספר חסרי תעודת זהות ישראלית שמתגוררים בתחום השיפוט המוניציפאלי לא ניתן היה לחשב את המשקלות של קבוצה זו בדומה לחישוב שנערך עבור בעלי תעודת זהות ישראלית. כמו כן, מטבע הדברים אין בידנו מידע על שיעורי ההשבה של חסרי תעודת זהות ישראלית לעומת בעלי תעודת זהות ישראלית. לכן הוחלט לתת למשיבים ללא תעודת זהות ישראלית משקל בהתאם למשקל שאותו קיבלו משיבים בעלי תעודת זהות ישראלית מאותה שכונת מגורים.



טבלה 2: הערכה של מספר התושבים הערבים בגילי 18-24 בשכונות מזרח ירושלים, סוף 2020

ערבים בגילי 18-64, סוף 2020		שכונה	אזור
% מכלל מזרח העיר	אוכלוסייה		
13%	24,572	בית חנינא	השכונות שבתוך הגדר
7%	13,462	שועפאט	
6%	10,720	עיסאווייה	
9%	16,709	א־טור וא־סוואנה	
4%	7,708	ואדי ג'וז ושייח ג'ראח	
2%	3,533	באב א־זהרה, מסעודיה	
8%	15,897	העיר העתיקה	
5%	10,343	סילוואן	
3%	6,748	אבו־תור	
6%	11,227	ראס אל־עמוד	
7%	13,384	ג'בל מוכבר	
5%	10,211	צור באהר	
1%	2,648	אום טובא	
4%	8,522	בית צפאפא ושרפאט	
10%	19,589	כפר עקב	
9%	17,617	מחנה שועפאט וראס ח'מיס	

## נספח ג': השוואה בין התפלגות רמת ההשכלה במדגם ועל פי סקר כוח אדם 2021<sup>42</sup>

התפלגות רמת ההשכלה של המשיבים בעלי תעודת זהות ישראלית שונה מהתפלגות רמת ההשכלה של האוכלוסייה הערבית בירושלים על פי סקר כוח אדם של הלמ"ס.<sup>43</sup> בעוד שבמדגם רק כ-20% מהמשיבות בגיל 25-64 הן בעלות השכלה אקדמית, על פי סקר כוח אדם לכ-30% מהנשים הערביות בירושלים יש השכלה אקדמית. אצל הגברים לא נרשם פער דומה: לכ-20% מהמשיבים בגילים 25-64 יש השכלה אקדמית, בדומה למצב על פי סקר כוח אדם.

הבדל נוסף נרשם בשיעור המשיבים שאינם זכאים לתעודת תווג'יהי או לתעודת בגרות. בעוד שבמדגם של הסקר כ-65% מהגברים ומהנשים בגיל 25-64 אינם זכאים לתעודת תווג'יהי או לתעודת בגרות, על פי סקר כוח אדם רק כ-40% מהנשים וכ-50% מהגברים בגילים אלו אינם זכאים לתעודת תווג'יהי או בגרות.

הבדלים אלה בין מאפייני המדגם לבין הממצאים בסקר כוח אדם מעלים חשש בנוגע לדגימת חסר של נשים בעלות השכלה אקדמית ודגימת יתר של משיבים בעלי השכלה נמוכה.<sup>44</sup> דגימת חסר מסוג זה עשויה להשפיע על ממצאים שונים הנוגעים לתחומי התעסוקה וההשכלה ולכן יש להתחשב בכך בעת הסקת מסקנות מהממצאים שמוצגים במסמך.

<sup>42</sup> לצורך ההשוואה לסקר כוח אדם מוצגים בנספח זה הנתונים עבור משיבים בעלי תעודת זהות ישראלית בלבד.

<sup>43</sup> ההשוואה נעשתה לממצאים מסקר כוח אדם 2021.

<sup>44</sup> הבדל נוסף בין הממצאים בסקר זה לממצאים בסקר כוח אדם הוא שיעור המשיבים שדיווחו שהם בעלי תעודה על-תיכונית לא אקדמית. עם זאת, מאחר שהנוסח של התשובה הזו בסקר היה שונה מהנוסח של התשובה המקבילה לא ניתן להניח שהבדל זה מעיד על שוני בין המשיבים לסקר לבין המשיבים לסקר כוח אדם.

טבלה 3: התעודה הגבוהה ביותר בקרב בעלי תעודת זהות ישראלית בני 25-64 לפי מגדר ואזור מגורים, סקר מכון ירושלים

השכונות שמחוץ לגדר		השכונות שבתוך הגדר		כל שכונות מזרח ירושלים		התעודה הגבוהה ביותר
גברים	נשים	גברים	נשים	גברים	נשים	
73%	69%	63%	65%	64%	66%	אינם זכאים לתעודת תווג'יהי או בגרות
3%	1%	6%	3%	6%	3%	תעודת תווג'יהי או בגרות
6%	14%	11%	11%	10%	12%	תעודה על-תיכונית שאינה אקדמית
17%	16%	20%	20%	19%	19%	תעודה אקדמית

טבלה 4: התעודה הגבוהה ביותר בקרב ערבים בני 25-64 בירושלים לפי מגדר, סקר כוח אדם 2021

גברים	נשים	התעודה הגבוהה ביותר
50%	41%	אינם זכאים לתעודת תווג'יהי או בגרות
25%	22%	תעודת תווג'יהי או בגרות
4%	6%	תעודה על-תיכונית שאינה אקדמית
21%	30%	תעודה אקדמית

## נספח ד': השוואה בין שיעור התעסוקה במדגם ועל פי סקר כוח אדם

2022<sup>45</sup>

בקרב המשיבים בעלי תעודת זהות ישראלית בגילי העבודה העיקריים (25-64), 18% מהנשים מועסקות ו-82% מהגברים מועסקים. אחוז המועסקות מקרב הנשים בגילי 25-64 במדגם נמוך במעט משיעור הנשים המועסקות בגילים אלו על פי סקר כוח אדם של הלמ"ס. לעומת זאת, אחוז המועסקים מתוך הגברים בגילי העבודה העיקריים גבוה במעט משיעורם על פי סקר כוח אדם של הלמ"ס.

גם כאשר בוחנים את רמת ההשכלה של המשיבים בשכונות שבתוך הגדר בלבד, שיעור התעסוקה של נשים במדגם נמוך משיעורן על פי סקר כוח אדם.

**טבלה 5: אחוז המועסקים בקרב בעלי תעודת זהות ישראלית בני 25-64 לפי מגדר ואזור מגורים, סקר מכון ירושלים**

שיעור מועסקים בגיל 25-64		
18%	נשים	כל שכונות מזרח ירושלים
82%	גברים	
17%	נשים	השכונות שבתוך הגדר
81%	גברים	
22%	נשים	השכונות שמחוץ לגדר
87%	גברים	

**טבלה 6: אחוז המועסקים בקרב בני 25-64 בירושלים לפי מגדר, סקר כוח אדם 2022**

שיעור מועסקים בגיל 25-64	
24%	נשים
76%	גברים

<sup>45</sup> לצורך השוואה לסקר כוח אדם מוצגים בנספח זה הנתונים עבור משיבים בעלי תעודת זהות ישראלית בלבד.

## נספח ה': אפיון המדגם של בעלי תעודת זהות ישראלית

### מגדר

טבלה 7: התפלגות המשיבים, לפי מגדר ואזור מגורים

השכונות שמחוץ לגדר	השכונות שבתוך הגדר	
21.3%	78.7%	נשים
17.3%	82.7%	גברים
19.3%	80.7%	כלל התושבים

### גיל

טבלה 8: הגיל החציוני והגיל הממוצע לפי אזור מגורים ומגדר

גיל ממוצע	גיל חציוני		
37.9	36	כלל האוכלוסייה	כלל מזרח ירושלים
38.5	38	נשים	
37.2	35	גברים	
36.7	35	כלל האוכלוסייה	השכונות שמחוץ לגדר
38.5	40	נשים	
34.2	31	גברים	

### מצב משפחתי

טבלה 9: מצב משפחתי, לפי אזור מגורים ומגדר

אזור	מגדר	רווקים/רווקות	נשואים/נשואות	גרועים/גרועות	אלמנים/אלמנות
כלל מזרח ירושלים	נשים	19%	72%	3%	7%
	גברים	28%	71%	—	—
השכונות שמחוץ לגדר	נשים	14%	77%	—	7%
	גברים	34%	65%	—	—

\* תאים שמבוססים על פחות מ-10 מקרים סומנו במקף.

## ילדים

טבלה 10: שיעור המשיבים עם ילדים מתחת לגיל 18, לפי מגדר ואזור מגורים

שיעור המשיבים שיש להם ילדים מתחת לגיל 18			
השכונות שמחוץ לגדר	כלל מזרח ירושלים		
62.0%	55.9%	נשים	כלל המשיבים (עם ת"ז ישראלית)
50.8%	51.0%	גברים	

טבלה 11: שיעור המשיבים שנולדו להם ילדים, לפי מגדר ואזור מגורים

אחוז המשיבים שנולדו להם ילדים אי פעם			
השכונות שמחוץ לגדר	כלל מזרח ירושלים		
77.7%	60.4%	נשים	כלל המשיבים (עם ת"ז ישראלית)
58.5%	53.2%	גברים	

טבלה 12: מספר הילדים הממוצע, לפי מגדר ואזור מגורים

מספר ילדים ממוצע			
השכונות שמחוץ לגדר	כלל מזרח ירושלים		
3.2	1.88	נשים	כלל המשיבים (עם ת"ז ישראלית)
2.38	1.63	גברים	
4.12	3.11	נשים	משיבים שיש להם ילדים (עם ת"ז ישראלית)
4.06	3.06	גברים	

## רמת ההשכלה

טבלה 13: התעודה הגבוהה ביותר לפי מגדר, גיל 18-64

גברים	נשים	התעודה הגבוהה ביותר
67%	65%	אינם זכאים לתעודת תווג'יהי או בגרות
8%	6%	תעודת תווג'יהי או בגרות
9%	11%	תעודה על-תיכונית שאינה אקדמית
17%	19%	תעודה אקדמית

## מצב תעסוקתי

בקרב המשיבים בגילי 18-64, 18% מהנשים מועסקות ו-78% מהגברים מועסקים. בגילי העבודה העיקריים (25-64), 18% מהנשים מועסקות ו-82% מהגברים מועסקים.

## נספח ו': שאלון הסקר<sup>46</sup>

### מידע למילוי ע"י הסוקר:

שכונת המגורים

### פרטים בסיסיים על המשיב:

מגדר: <

גבר 0

אישה 0

שנת לידה: (מספר) <

כמה ילדים נולדו לך? (מספר) (לסוקר: כולל ילדים בוגרים, יש לכלול ילדים שנולדו חיים גם אם אינם חיים כיום)

אם לאדם יש ילדים: מה גילו של הילד הצעיר ביותר? (מספר) <

בן כמה היה הילד הצעיר ביותר כאשר נכנס לראשונה למסגרת חינוכית או טיפולית, לדוגמה גן ילדים, משפחתון או בטיפול של מטפלת בתשלום (לסוקר: מטפלת שאינה קרובת משפחה): <

לפני שמלאה לו שנה 0

שנה 0

שנתיים 0

שלוש 0

ארבע שנים 0

חמש שנים 0

הילד נמצא בטיפול שלי, של בן/בת זוגי או של קרובי משפחה אחרים 0

### השכלה

האם את/ה לומד/ת כיום? <

לא 0

כן, בהכשרה מקצועית 0

כן, בלימודים על-תיכוניים לא-אקדמיים (הנדסאי, טכנאי וכדומה) 0

כן, לימודים לתואר אקדמי 0

כן, במכינה קדם-אקדמית 0

כן, בבית ספר תיכון 0

אחר 0

<sup>46</sup> בניסוח השאלון נעזרנו בנוסחים ממאגר השאלונים של מרכז ויטרבי לסקרים שבמכון הישראלי לדמוקרטיה (<https://dataisrael.idi.org.il>).



- ◀ מהי התעודה או התואר הגבוה ביותר שקיבלת?
- 0 תעודת סיום של בי"ס יסודי או חטיבת ביניים כולל את מי שלמד בתיכון ולא סיים
  - 0 תעודת סיום של בית ספר תיכון (שאינה תעודת תווג'יהי או בגרות)
  - 0 תעודת תווג'יהי או בגרות
  - 0 תעודת סיום מוסדית או דיפלומה אחרי בית ספר תיכון מקצועי לא אקדמי
  - 0 תואר אקדמי ראשון B.A, או תואר מקביל
  - 0 תואר אקדמי שני M.A, או תואר מקביל כולל דוקטור לרפואה
  - 0 תואר אקדמי שלישי Ph.D, או תואר מקביל
  - 0 תעודה אחרת
  - 0 לא קיבלת אף תעודה
- ◀ למשיבים בעלי השכלה על-תיכונית (השיבו לשאלה על השכלה באפשרויות תעודה על תיכונית ומעלה): היכן למדת לתעודה זו?
- 0 מוסד פלסטיני בירושלים
  - 0 מוסד פלסטיני בגדה
  - 0 מוסד ישראלי בירושלים
  - 0 מוסד ישראלי במקום אחר בישראל
  - 0 באירופה או באמריקה
  - 0 באחת ממדינות ערב
  - 0 אחר
- ◀ תחום הלימודים למשיבים שיש להם השכלה אקדמית: מהו מקצוע/תחום הלימודים העיקרי שלמדת לתעודה זו?
- 0 מדעי הרוח הכלליים (לדוגמה: פילוסופיה, היסטוריה)
  - 0 שפות, ספרות ולימודים רגיונליים (לדוגמה: שפה וספרות ערבית, בלשנות, לימודי מזרח אסיה)
  - 0 חינוך והכשרה להוראה
  - 0 אמנות, אומנויות ואמנות שימושית (לדוגמה: תולדות האומנות, מוזיקה, קולנוע וטלוויזיה)
  - 0 עסקים ומדעי הניהול (כולל חשבונאות)
  - 0 מדעי החברה (כולל עבודה סוציאלית)
  - 0 משפטים
  - 0 רפואה
  - 0 מקצועות עזר רפואיים (לדוגמה רוקחות, סיעוד, מדעי התזונה, ריפוי בעיסוק)
  - 0 מתמטיקה, סטטיסטיקה ומדעי המחשב

- 0 המדעים הפיזיקליים (לדוגמה: כימיה, פיזיקה, מדעי כדור הארץ)
- 0 המדעים הביולוגיים (לדוגמה: ביולוגיה, מדע המוח, אקולוגיה)
- 0 חקלאות
- 0 הנדסה ואדריכלות.
- 0 תוכניות לימודים מיוחדות, מסלול אחר

◀ איזו תוכנית לימודים למדת בבית הספר?

- 0 תווג'יה הומני
- 0 תווג'יה מדעי
- 0 תווג'יה אחר
- 0 בגרות
- 0 תעודה בינלאומית (לדוגמה SAT או GCE)
- 0 לא יודע או לא זוכר
- 0 אחר.

◀ רמת עברית: האם את/ה יכול/ה לנהל שיחה בעברית?

- 0 לא יכול/ה בכלל
- 0 יכול/ה קצת/שיחה לא שוטפת
- 0 יכול/ה לנהל שיחה שוטפת

## תעסוקה

עכשיו אשאל כמה שאלות על עבודה בשכר

### סטטוס התעסוקה כיום:

◀ האם אתה עובד / את עובדת כיום?

- 0 כן
- 0 לא, אבל יש לי עבודה שאני כרגע נעדר/ת ממנה, וצפוי/ה לחזור אליה
- 0 לא, אבל אני מחפש/ת עבודה
- 0 לא, ואינני מחפש/ת עבודה

◀ למשיבים שאינם מועסקים כיום: כמה שנים אתה לא עובד / את לא עובדת?

- 0 שנה או פחות
- 0 שנתיים
- 0 3 שנים
- 0 4 שנים
- 0 5 שנים
- 0 6 שנים
- 0 7 שנים

- 0 8 שנים
- 0 9 שנים
- 0 10 שנים או יותר
- 0 מעולם לא עבדתי

### שאלות למועסקים:

- ◀ מה היקף המשרה שלך (לסוקר: אם האדם עובד ביותר ממקום עבודה אחד הכוונה לשעות העבודה בכל העבודות יחד)?
  - 0 משרה חלקית (מתחת ל-35 שעות שבועיות)
  - 0 משרה מלאה
  - 0 יותר ממשרה מלאה (מעל 42 שעות שבועיות)
  - 0 משתנה, לא קבוע
- ◀ במקום עבודתך העיקרי, האם את/ה:
  - 0 שכיר
  - 0 עצמאי המעסיק 1-2 שכירים
  - 0 עצמאי המעסיק 3 שכירים או יותר
  - 0 עצמאי שאינו מעסיק שכירים
  - 0 אחר
- ◀ בעבודתך, מהו תחום העיסוק המרכזי שלך?
  - 0 מקצועות חופשיים – רופא, רואה חשבון, מהנדס, עורך דין, מדען, מתכנת וכדומה
  - 0 מקצועות פרה-רפואה: אחיות, רוקחים וכדומה
  - 0 הנדסאים וטכנאים: הנדסאי אלקטרוניקה, טכנאי מעבדה, אופטיקאי
  - 0 משרות ניהול בכירות – ניהול בעסק גדול, משרה בכירה בארגון וכדומה
  - 0 פקידות ומינהל – מזכיר, פקיד, מנהל חשבונות וכדומה
  - 0 מכירות ושיווק – מנהל מכירות, בעל חנות, סוכן ביטוח וכדומה
  - 0 שירותים, אירוח ותיירות – מלצר, ספר, מדריך טיולים וכדומה
  - 0 עבודת מלאכה מקצועית – מכונאי, חשמלאי, מנהל עבודה וכדומה
  - 0 עבודה מקצועית למחצה – נהג אוטובוס, אופה וכדומה
  - 0 עבודה לא מקצועית – סבל, עובד במפעל בתפקיד לא מקצועי, ניקיון, מתדלק בתחנת דלק וכדומה
  - 0 חינוך, הוראה וטיפול – מורה, עובד סוציאלי וכדומה
  - 0 חקלאות – חקלאי, נהג טרקטור, דייג וכדומה
  - 0 תקשורת – עיתונים, אינטרנט, טלוויזיה וכדומה
  - 0 אחר

◀ ענף כלכלי של מקום העבודה העיקרי (המשרה העיקרית): מהי הפעילות העיקרית של מקום העבודה העיקרי שלך?  
(הוצג כשאלה פתוחה וקובץ לקטגוריות)

◀ האם העבודה שאתה עובד בה מתאימה להשכלתך וההכשרות שעברת? (לסוקר: אם האדם עובד ביותר ממקום עבודה אחד הכוונה לעבודתו במקום העבודה העיקרי)  
0 כן  
0 לא

◀ מיקום מקום העבודה: במשרה העיקרית שלך – איפה אתה עובד / את עובדת?  
(לסוקר: באיזה מיקום) סמן עד שני מיקומים. סמן 1 באזור העבודה העיקרי (רוב הזמן), 2 באזור העבודה המשני

0 בשכונות פלסטיניות בירושלים, (לדוגמה כפר עקב, העיר העתיקה, ואדי ג'וז ובית צפאפה)

0 בשכונות יהודיות בירושלים (לדוגמה פסגת זאב, מחנה יהודה, קרית היובל)

0 אזור התעשייה עטרות

0 באזורי תעשייה או תעסוקה אחרים בירושלים, (לדוגמה אזור תעשייה תלפיות, הר חוצבים, הדסה עין כרם)

0 ביישובים פלסטיניים בגדה המערבית

0 במקום אחר בישראל (לא בירושלים)

0 התנחלויות מחוץ לירושלים, כולל אזורי תעשייה

0 לא קבוע

0 אחר

◀ למועסקים: איך אתה מגיע / את מגיעה למקום העבודה ברוב ימות השבוע? ניתן לסמן עד שתי תשובות (לסוקר: אם המשיב עובד ביותר ממקום עבודה אחד הכוונה למקום העבודה העיקרי; לסמן בספרה 1 את הכלי הראשי ובספרה 2 את הכלי המשני)

0 ברכב פרטי או מסחרי, כולל אופנוע וכדומה

0 בתחבורה ציבורית של מזרח העיר/פלסטינית

0 ברכבת הקלה

0 באוטובוסים של מערב העיר (אגד)

0 בהסעה מאורגנת על ידי מקום העבודה

0 באופניים

0 ברגל

0 אחר

0 עובד מהבית

- ◀ בדרך כלל, כמה זמן לוקח לך להגיע למקום עבודתך העיקרי?  
 פחות מרבע שעה  
 רבע שעה עד חצי שעה  
 חצי שעה עד שלושת רבעי שעה  
 שלושת רבעי שעה עד שעה  
 שעה עד שעה וחצי  
 שעה וחצי עד שעתיים  
 מעל שעתיים  
 זמן לא קבוע
- ◀ מהי השפה שבה אתה מדבר / את מדברת במקום העבודה? ניתן לציין עד שתי שפות.  
 ערבית  
 עברית  
 אנגלית  
 שפה אחרת
- ◀ האם תנאי עבודתך כוללים השתתפות של המעסיק בתוכנית פנסיה (לסוקר: כולל ביטוח מנהלים, קופת גמל)?  
 כן  
 לא

## מצב כלכלי

### שאלה למועסקים:

- ◀ מה הייתה הכנסתך נטו לאחר הורדות, כגון: מס הכנסה, ביטוח מנהלים, קופות גמל? (כולל שבר והכנסה מעסק)? לסוקר: אם הוא שותף בעסק, שאל רק על חלקו ברווח. אם ידועה רק הכנסתו השנתית נטו, חלק אותה ב־12  
 עד 4,000 ש"ח  
 5,000-4,001 ש"ח  
 6,000-5,001 ש"ח  
 7,500-6,001 ש"ח  
 10,000-7,501 ש"ח  
 מעל 10,000 ש"ח  
 [לא היו הכנסות]

### שאלות לכל המשיבים:

- ◀ השאלה הבאה מתייחסת לכל בני משק הבית. האם אתם מצליחים לכסות את כל ההוצאות החודשיות של משק הבית למזון, לחשמל, לטלפון וכדומה?
- 0 מצליחים ללא כל קושי
  - 0 מצליחים
  - 0 לא כל כך מצליחים
  - 0 בכלל לא מצליחים

### פרטים בסיסיים נוספים:

- ◀ מצב משפחתי:
- 0 נשוי/אה
  - 0 גרוש/ה
  - 0 אלמן/ה
  - 0 רווק/ה
- ◀ למשיבים שאינם רווקים: שנת נישואים: (מספר)
- (לסוקר: במקרה של נישואים שניים לשאול על הנישואים הראשונים)
- ◀ האם אתה נאלץ / את נאלצת לחצות את גדר ההפרדה?
- 0 כן, כל יום
  - 0 כן, מספר פעמים בשבוע
  - 0 כן, מספר פעמים בחודש
  - 0 בערך פעם בחודש
  - 0 פחות מפעם בחודש
  - 0 לא
- ◀ האם אתה / את:
- 0 תושב/ת ירושלים (מקדסי)
  - 0 אזרח/ית ישראל
  - 0 תושב/ת הרשות הפלסטינית
  - 0 אחר

---

## חברי הוועד המנהל מכון ירושלים למחקרי מדיניות

דן הלפרן, יו"ר

פרופ' נאוה בן צבי

דוד ברודט

פרופ' חנוך גוטפרוינד

שי דורון

רענן דינור

ד"ר אריאל הלפרין

רות חשין

סלי מרידור

תהלה פרידמן

ד"ר נעמי פרל

גיל ריבוש

פרופ' ענת גופן

מוחמד מצרי

הרב איציק מילר

ד"ר דוד קורן, מנכ"ל המכון

במסמך זה מוצגים ממצאים מסקר שנערך בקרב האוכלוסייה הערבית במזרח ירושלים במטרה להרחיב ולשפר את הנתונים הסטטיסטיים שמהם ניתן ללמוד על המצב במזרח העיר. הסקר התמקד בשני היבטים מרכזיים שעבורם יש מחסור ניכר בנתונים: (1) תמונת מצב של האוכלוסייה הערבית המתגוררת בשכונות חוץ-גדר; (2) נושאים מיוחדים שרלוונטיים למדיניות במזרח ירושלים אך אין נתונים על אודותיהם בסקרי הלמ"ס או בנתונים מנהליים.

החלק הראשון של המסמך מתמקד באוכלוסייה שמתגוררת בשכונות שמחוץ לגדר. תחילה מוצגים נתונים על מאפייני האוכלוסייה שמתגוררת בשכונות אלו ולאחר מכן מוצגים נתונים הנוגעים לתדירות שבה תושבי השכונות חוצים את הגדר. בחלק השני של המסמך מוצגים ממצאים הנוגעים לתחומי התעסוקה וההשכלה בכלל שכונות מזרח ירושלים.

סקר זה מצטרף לסקרים קודמים שנערכו במזרח ירושלים ולנתונים הרשמיים על האוכלוסייה הערבית במזרח העיר. אנו מאמינים שהרחבת מאגרי הנתונים על מזרח ירושלים תאפשר עיצוב מדיניות טובה יותר עבור תושבי מזרח ירושלים ועבור העיר כולה.

**נטע חדד** היא חוקרת בצוות מידע ונתונים במכון ירושלים למחקרי מדיניות. בוגרת תואר ראשון במדע המדינה וסוציולוגיה ותואר שני בסוציולוגיה במגמת דמוגרפיה, שניהם מהאוניברסיטה העברית בירושלים.

**יאיר אסף-שפירא** הוא ראש צוות מידע ונתונים במכון ירושלים למחקרי מדיניות ועורך 'השנתון הסטטיסטי לירושלים'. בוגר תואר ראשון באדריכלות מבצלאל ותואר שני בגאוגרפיה עם התמחות בלימודים עירוניים מהאוניברסיטה העברית בירושלים.

**מכון ירושלים למחקרי מדיניות** הוא מכון מחקר וחשיבה המוציא מירושלים תורה חברתית, כלכלית ומרחבית בת-קיימא. המכון, שהוקם בשנת 1978, הוא הכתובת שמעצבי מדיניות פונים אליה לבידור, קידום והגדרת סוגיות מרכזיות בחקר ירושלים ומדינת ישראל. מחקריו ופעילותו של המכון מסייעים למוסדות ולגופים לעצב וליישם מדיניות חדשנית ואפקטיבית. ירושלים מהווה עבור המכון מקור השראה, שדה מחקר, מעבדה ומרחב יעד להשפעה. פיתוח העיר לטובת מגוון תושביה, אוהביה ומאמיניה וחיזוק מעמדה הגלובלי עומדים בראש סדר היום של המכון.